Who carried out the Vilkaviškis massacres

Public documentary package • VLK-002 / GP-875 / SD-2288

On October 20, 2026 (Pacific time), Grant Arthur Gochin sent the QES-signed bilingual request VLK-002 to the Vilkaviškis District Municipality and the Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre. The request asked each institution to correct the texts it controls, restore explicit attribution of documented Lithuanian participation in the persecution and murder of Vilkaviškis Jews, and provide the existing records behind the published wording and any changes.

The application compares specific versions and identifies omitted passages about arrests by local white-armband men, shootings by Vilkaviškis police, and an execution by Lithuanian police under German direction. These are source-based claims and requested corrections presented in the application.

On November 23, 2026, Administration Director Vitas Gavėnas issued response SD-2288 under municipal reference GP-875. The municipality enclosed a six-page October 26 printout of its own history page. That annex describes the murder of Jewish men and the subsequent murder of the remaining Jews in 1941 without identifying who carried out the killings. The cover letter gives no decision on restoring the attribution and no correction timetable. The Tourism Centre’s separately reported changes under S-60 concern its own texts.

The side-by-side record shows what was requested and what the municipality supplied. The requested attribution on the municipal history page remained unresolved in SD-2288.

Package pages 2–51 reproduce the signed application, including its signature information page, Lithuanian text, English control translation and annexes. Pages 52–59 contain the municipality’s response, complete six-page history annex and registration metadata. Personal contact details have been redacted. The combined PDF is a public reproduction. Signature verification requires the original signed application or the original municipal ADOC.

eSGN

This document is signed with eSGN

To check its signatures, open this PDF using Adobe Acrobat Reader.

For more information, visit the Adobe Acrobat's Learn & Support section.

verified by Digidentity

Signature Types

- Signed by a natural person
- Signed by a natural person with a registered profession
- Signed by a legal person or registered organisation

Levels of Electronic Signature

- Simple Electronic Signature
- Advanced Electronic Signature
- Qualified Electronic Signature

Grant Arthur Gochin
Lietuvos Respublikos pilietis

|

Kam:
Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centrui, J. Basanavičiaus a. 7, LT-70101 Vilkaviškis (info@vilkaviskisinfo.lt)
Vilkaviškio rajono savivaldybės administracijai, S. Nėries g. 1, LT-70147 Vilkaviškis (savivaldybe@vilkaviskis.lt)

Kopija:
Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui (centras@genocid.lt)
Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkei Fainai Kukliansky (per bendruomenės el. paštą info@lzb.lt)
Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejui (muziejus@jmuseum.lt)
Lietuvos Respublikos delegacijos Tarptautiniame Holokausto aukų atminties aljanse (IHRA) vadovui Arvydui Daunoravičiui (arvydas.daunoravicius@urm.lt)

Data – kvalifikuoto elektroninio parašo data. Nr. VLK-002

PRAŠYMAS DĖL VILKAVIŠKIO TURIZMO IR VERSLO INFORMACIJOS CENTRO IR RAJONO SAVIVALDYBĖS TEKSTŲ APIE VILKAVIŠKIO ŽYDŲ ŽUDYNES: GRĄŽINTI PRALEISTUS LIETUVIŲ VYKDYTOJUS

1. Pareiškėjas, adresatai ir prašymo pobūdis

Kreipiuosi kaip nepriklausomas tyrėjas. Šiame prašyme pateikiu savo tyrimo išvadas ir šaltinius, kad adresatai galėtų juos ištirti ir pritaikyti.

Šis prašymas yra mano prašymų dėl Vilkaviškio serijos dalis: tuo pačiu metu teikiu prašymą Nr. VLK-001 Visuotinės lietuvių enciklopedijos redakcijai dėl straipsnio „Vilkaviškis“, prašymą Nr. VLK-003 rajono savivaldybei, Kultūros ministerijai ir Kultūros paveldo departamentui dėl žudynių vietos Vienybės gatvėje ženklinimo ir registro duomenų, prašymą Nr. VLK-004 Vilkaviškio rajono savivaldybės viešajai bibliotekai dėl jos kraštotyros portalo[16] ir prašymus Nr. VLK-005 ir VLK-006 archyvams dėl dokumentų kopijų. Kiekvienas prašymas yra savarankiškas, o atsakymas į šį prašymą nuo jų nepriklauso. Ankstesnių prašymų šiems adresatams dėl šių tekstų nesu pateikęs.

Adresatų kompetencija, kaip ją suprantu: Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras – jo svetainėje www.vilkaviskisinfo.lt skelbiami tekstai (maršrutas „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos“, objekto puslapis „Holokausto vieta Vilkaviškio mieste“ ir maršrutas „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“) ir jų versijos kitomis kalbomis; Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija – savivaldybės svetainėje www.vilkaviskis.lt skelbiami rajono ir jo žydų bendruomenės istorijos tekstai ir Centro, kurio savininkė yra savivaldybė (viešoji įstaiga, kodas 300038616), veiklos priežiūra. Kiekvienas adresatas atsako dėl savo tekstų; nė vieno atsakymui nereikia laukti kito atsakymo. Prašymas nesusijęs su maršruto dalimis apie kitas vietas – Vištytį, Virbalį, Kybartus, Paražnių mišką, Žynius, Pilviškius ir Kudirkos Naumiestį; dėl jų čia jokių išvadų nedarau, o tų dalių duomenys šiame prašyme nenaudojami.

Šiame prašyme skaitmenimis pažymėtos dalys yra prašymo skyriai, o adresatų sprendimo prašomi punktai pažymėti kaip 1, 1b, 1c, 1d ir 3(a)–(d) punktai (B priedas); bendruomenės istorijos punkto (2) šiame prašyme nėra – jis yra prašyme Nr. VLK-001. 1–16 išnašos yra tos pačios kaip prašyme Nr. VLK-001. Prašau šį prašymą užregistruoti ir nurodyti jo registracijos numerį bei numatomą atsakymo terminą.

2. Kopijų gavėjai

Kopijų gavėjams. Kopijos teikiamos dokumentiniam informavimui, susipažinimui ir išsaugojimui pagal gavėjų atitinkamas kompetencijas. Šiuo prašymu esminių veiksmų prašoma tik iš institucijų, kurios valdo nurodytus tekstus, vietas ar įrašus. Kopijų gavėjų neprašau priimti sprendimų dėl šių tekstų, vietų ar įrašų arba daryti įtaką adresatų sprendimams; IHRA delegacijos vadovui kopija siunčiama tik informavimo tikslu, ne kaip institucijai, sprendžiančiai dėl šių tekstų, vietų ar įrašų. Prašau kiekvieno kopijos gavėjo patvirtinti, kad gavo šį prašymą Nr. VLK-002 ir jo A–C priedus, ir, jei jo dokumentų tvarkymo taisyklės tai numato, nurodyti registracijos numerį ir datą. Jei tai atitinka gavėjo įgaliojimus ir praktiką, būčiau dėkingas, jei jis praneštų, ar medžiaga bus saugoma ir kokia tvarka su ja galima susipažinti. Tai prašymai, o ne teiginys, kad kiekvienas kopijos gavėjas privalo šį raštą registruoti ar saugoti.

3. Dabartiniai tekstai

Objekto puslapis „Holokausto vieta Vilkaviškio mieste“ (tas pats tekstas pateiktas maršrute „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos“; tekstai užfiksuoti 2026-10-20).[17, 18] Puslapyje tarp literatūros nurodyta A. Bubnio studija ir rinkinyje „Justiz und NS-Verbrechen“ (XVII ir XIX t.) paskelbti Vokietijos teismų nuosprendžiai. Jo tekstas iš esmės atkartoja tuo pačiu literatūros sąrašu besiremiantį Holokausto Lietuvoje atlaso (Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus) tekstą,[2] tačiau jame nėra keturių Atlaso sakinių – pirmojo sakinio apie vokiečių kariuomenės įžengimą ir šių trijų sakinių, kuriuose įvardyti lietuvių vykdytojai:

> „Po kelių dienų vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti komunistus, komjaunuolius ir žydus.“
>
> „Šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai.“
>
> „Egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai.“

Centro tekste pasakojimas apie suėmimus pradedamas sakiniu „1941 m. birželio 30 d. suimtieji Vilkaviškio žydų vyrai buvo suvaryti […]“, nenurodant, kas juos suėmė; pasakojimas apie 1941 m. lapkričio 15 d. baigiamas Jägerio raporto skaičiumi, nenurodant, kas šaudė; o pasakojime apie 1942 m. pradžią nuo sakinio „jis įsakė nedelsiant juos sunaikinti“ iš karto pereinama prie sakinio „Tarp aukų buvo 2 vaikai, 1 moteris ir 7 vyrai“, nenurodant, kas įvykdė egzekuciją.[17] Centro tekste palikti Atlaso sakiniai apie lietuvių policininkų atliktą aukų vedimą ir saugojimą bei apie vokiečių kareivių šaudymą liepos 28 d. Tekste neminimos 1941 m. rugsėjo moterų ir vaikų žudynės.

Maršrutas „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“ (tekstas užfiksuotas 2026-10-20) gerai aprašo bendruomenės gyvenimą ir baigiamas sakiniu:[19]

> „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“

Sakinyje nė vienas vykdytojas neįvardytas. Tame pačiame puslapyje rašoma: „Vėliau buvo suvaryti į getą, kuriuo tapo kunigų seminarijos teritorija (dabartinis siuvimo fabrikas, Vytauto g. 4).“[19]

Savivaldybės svetainė. Svetainės www.vilkaviskis.lt puslapių užfiksuoti negalėjau: 2026-10-20 svetainė neleido automatinės prieigos (C priedas, C14). 2015 m. laikraščio „Santaka“ pranešimo duomenimis, savivaldybės svetainėje skelbiama rajono istorija papildyta Vilkaviškio žydų bendruomenės aprašymu.[21] Privačioje katalogo svetainėje skelbiamoje rajono istorijoje, kuri galbūt atkartoja savivaldybės tekstą, minima žydų bendruomenė (jos aprašymas ir Centro maršrutas „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“ prasideda tuo pačiu sakiniu „Labai sena ir didelė buvo Vilkaviškio žydų bendruomenė.“[19, 20]), 1941 m. birželį iš apskrities į Sibirą ištremti 569 žmonės ir 1941 m. birželio 22 d. vokiečių bombardavimas, o po to pereinama prie 1944 m., neminint Vilkaviškio žydų nužudymo.[20] Nežinau, ar tai yra dabartinis savivaldybės tekstas; todėl 1d punktas yra sąlyginis.

4. 1 punktas. Pagrindinis prašymas: Centro objekto puslapyje grąžinti jo paties šaltiniuose įvardytus lietuvių vykdytojus

Šis punktas savarankiškas: sprendimas dėl jo nepriklauso nuo sprendimų dėl kitų punktų, o ginčas dėl vieno fakto nesustabdo neginčijamų pataisymų.

Aukos ir įvykiai. Vilkaviškio žydų vyrai 1941 m. birželio pabaigoje buvo suimti ir uždaryti seminarijos pastate, o nuo liepos vidurio – kareivinėse; 1941 m. liepą jie sušaudyti (Ulmo teismo duomenimis – kareivinių teritorijoje, Atlaso duomenimis – liepos 28 d. netoli kareivinių esančiame poligone; ar tai tas pats įvykis, šaltiniai nesutaria); moterys ir vaikai nužudyti 1941 m. rugsėjį; dar 115 žydų nužudyta 1941 m. lapkričio 15 d.; 1942 m. pradžioje sušaudyta 10 lietuvių policijos areštinėje laikytų žydų.[2–10]

Trūkumas. Centro tekste, kuriame kaip šaltiniai nurodyta ta pati literatūra kaip ir Atlase, praleisti, be kita ko, sakiniai, kuriuose vietiniai baltaraiščiai įvardyti kaip pradėję suiminėti žydus, o lietuvių policininkai – kaip šaudę, o sakinys, kuriame šaudymas priskiriamas vokiečių kareiviams, paliktas. Taip skaitytojui pasakoma, kad lietuviai vedė ir saugojo, o vokiečiai šaudė, tačiau nepasakoma, kad, Atlaso duomenimis, žydus pradėjo suiminėti vietiniai baltaraiščiai ir kad 1942 m. pradžios egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai. Tai silpnesnis aprašymas nei valstybinio muziejaus paskelbtas Atlaso tekstas, su kuriuo Centro tekstas beveik pažodžiui sutampa (tai mano išvada, padaryta palyginus abu tekstus), ir nei paties Centro nurodyti šaltiniai: A. Bubnio studijos angliškoje versijoje rašoma, kad „local white-bands started to arrest communists, members of the Young Communist League and the Jews“, o Centro nurodytame „Justiz und NS-Verbrechen“ XIX tome – kad Jägerio įsakymas perduotas „an die Litauer“.[5, 6]

Ką rodo šaltiniai. Holokausto Lietuvoje atlase yra visi trys 3 dalyje cituojami sakiniai.[2] Ulmo apygardos teismas nustatė, kad 1941 m. liepos 16–31 d. ne mažiau kaip 120 žydų vyrų sušaudymas vyko „unter Mitwirkung der litauischen Polizei“ (dalyvaujant lietuvių policijai) ir kad žydus Böhme’s nurodymu suėmė Eitkūnų pasienio policijos komisariatas („liess … die Juden durch das GPK Eydtkau festnehmen“).[3] Dortmundo apygardos teismas nustatė, kad 1942 m. pradžioje lietuvių saugumo policijos vadovas pranešė apie 12 žydų, laikomų „in litauischem Polizeigewahrsam“ (lietuvių policijos areštinėje), kad juos suėmė vokiečių pareigūnas Tietzas arba jie suimti jo iniciatyva, kad Jägerio įsakymas sušaudyti perduotas „an die Litauer“ (lietuviams) ir kad likusieji 10 žydų sušaudyti stebint vokiečių stebėtojui.[4, 5] A. Bubnys nurodo, kad seminarijos pastatą „guarded by the local white-bands and the police“ (saugojo vietiniai baltaraiščiai ir policija).[6]

Vokiečių vaidmuo. Teismai nustatė, kad liepos šaudymą įsakė vokiečių Tilžės valstybės policijos vadovas H.-J. Böhme, jis ir Tilžės SD vadovas W. Hersmannas buvo šaudymo vietoje, egzekuciją parengė Tietzas, egzekucijos būriui vadovavo Wiechertas, šaudė vokiečių egzekucijos būrys, o 1942

m. pradžioje įsakymą davė K. Jägeris ir jį perdavė vokiečių pareigūnai.[3–5] Ulmo teismas taip pat nustatė, kad žydus Tilžės valstybės policijos vado H.-J. Böhme's įsakymu suėmė vokiečių Eitkūnų pasienio policijos komisariatas (GPK Eydtkau), o šaudyme dalyvavo ir šio komisariato pareigūnai; Dortmundo teismas nustatė, kad aukų grupes prie egzekucijos vietos atvedė vokiečių pareigūnai Tietzas ir Krumbachas ir kad 1942 m. pradžioje lietuvių policijos areštinėje laikytus 12 žydų suėmė Tietzas arba jie suimti jo iniciatyva. Atlasas ir A. Bubnys suėmimus priskiria vietiniams baltaraiščiams; šie duomenys pateikiami atskirai, jų nederinant.[2–6] Dabartiniai Centro sakiniai apie vokiečių gestapininkus ir vokiečių kareivius lieka nepakeisti.

Prašau Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centrą objekto puslapyje „Holokausto vieta Vilkaviškio mieste" ir atitinkamoje maršruto „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos" dalyje įrašyti:

(i) prieš sakinį „1941 m. birželio 30 d. suimtieji Vilkaviškio žydų vyrai buvo suvaryti į buvusios Vilkaviškio seminarijos pastatą." – sakinius:

> „Vokiečių kariuomenė Vilkaviškį užėmė pirmąją karo dieną. Po kelių dienų vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti komunistus, komjaunuolius ir žydus."

(ii) po sakinio „Tą dieną buvo sušaudyta apie 500-600 žydų, 60-70 lietuvių komunistų ir sovietinių aktyvistų." – sakinį:

> „Ulmo apygardos teismas 1958 m. nustatė, kad 1941 m. liepos 16–31 d. (tikslios datos teismas nenustatė) kareivinių teritorijoje vokiečių Tilžės valstybės policijos, SD ir Eitkūnų pasienio policijos pareigūnams sušaudant ne mažiau kaip 120 žydų vyrų dalyvavo lietuvių policija; ar tai buvo liepos 28 d. šaudymas, teismas nenurodė."

(iii) po sakinio „Kai K. Jägeriui buvo pranešta, kad Vilkaviškyje vis dar yra žydų, jis įsakė nedelsiant juos sunaikinti." – sakinį:

> „Egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai."

(i) sakiniai Atlase pateikti kabutėse kaip citata (šaltinis nenurodytas; tikėtina – A. Bubnio studija, kurios lietuviškos versijos nemačiau, C priedas, C4), (iii) sakinys yra paties Atlaso tekstas; (ii) sakinys perteikia Ulmo teismo nustatytą aplinkybę.[2, 3] Prašau nurodyti pakeitimo datą ir pateikti atnaujinto teksto nuorodą, taip pat ir versijų kitomis kalbomis. Jeigu siūlomo teksto nepriimate, prašau dėl kiekvienos jo dalies pateikti motyvuotą atsakymą ir nurodyti panaudotus pirminius šaltinius.

Atskaitos tašku laikau Holokausto Lietuvoje atlase įvardytus ir Vokietijos teismų nustatytus darinius ir veiksmus (išskyrus duomenis, perkeltus į 1b punktą, ir šaltinių nesutariamus duomenis, kurie pateikiami juos priskiriant šaltiniams); teksto ilgis ir išsamumas gali skirtis pagal laikmeną, tačiau tekstas, kuriame nebūtų šių darinių ir veiksmų, nebūtų tikslus.

1b punktas. Moterų ir vaikų nužudymas ir 1941 m. lapkričio 15 d. šaudžiusieji

(a) Atskirai nuo 1 punkto prašau po sakinio „Tą dieną buvo sušaudyta apie 500-600 žydų, 60-70 lietuvių komunistų ir sovietinių aktyvistų." (ir po 1(ii) punkto sakinio, jei jis bus priimtas) įrašyti šį sakinį arba motyvuotai nurodyti, kodėl jis neįrašomas:

> „1941 m. rugpjūčio 1 d. į kareivines perkeltos žydų moterys ir vaikai; jie nužudyti 1941 m. rugsėjo 24 d."

(b) Atskirai nuo (a) prašau po sakinio „Vokiečių saugumo policijos ir SD vado K. Jägerio raporte pažymėta, jog tą dieną Vilkaviškyje buvo nužudyta 115 žydų (36 vyrai, 48 moterys ir 31 vaikas).“ įrašyti šį sakinį arba motyvuotai nurodyti, kodėl jis neįrašomas:

> „Holokausto Lietuvoje atlaso duomenimis, šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai; JAV Holokausto memorialinio muziejaus stovyklų ir getų enciklopedija šį šaudymą priskiria 3-iojo operatyvinio būrio daliniui.“

Šaltiniai ir jų pobūdis: rugpjūčio 1 d. datą nurodo J. Rosinas ir USHMM stovyklų ir getų enciklopedija; rugsėjo 24 d. – J. Rosinas, Yad Vashem, USHMM enciklopedija ir A. Bubnys, remdamasis E. Oshry; šios žudynės neužfiksuotos Jägerio raporte ir neaprašytos Atlase.[6–9] Lapkričio 15 d. šaudžiusieji: Atlasas ir A. Bubnys įvardija Vilkaviškio policininkus; USHMM enciklopedija šaudymą priskiria 3-iojo operatyvinio būrio daliniui; Jägerio raporto įraše šaudęs dalinys neįvardytas; todėl šį sakinį pateikiu atskirai ir priskiriu šaltiniams.[2, 6, 7, 10]

1c punktas. Maršrutas „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“

Prašau sakinį „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“ pakeisti šiuo tekstu arba motyvuotai nurodyti, kodėl to nedarote:

> „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais. Holokausto Lietuvoje atlaso duomenimis, žydus suiminėti pradėjo vietiniai baltaraiščiai; 1941 m. liepos 28 d. lietuvių policininkai vedė aukas prie griovio ir saugojo šaudymo vietą, o šaudė vokiečių kareiviai. Vokietijos teismas nustatė, kad žydus suėmė vokiečių Eitkūnų pasienio policijos komisariatas ir kad 1941 m. liepos antroje pusėje kareivinių teritorijoje ne mažiau kaip 120 žydų vyrų sušaudė vokiečių Tilžės valstybės policijos ir SD bei Eitkūnų pasienio policijos komisariato pareigūnai, dalyvaujant lietuvių policijai. 1941 m. lapkričio 15 d. nužudyta dar 115 žydų, o 1942 m. pradžioje 10 lietuvių policijos areštinėje laikytų žydų K. Jägerio įsakymu, kurį perdavė vokiečių pareigūnai, sušaudė lietuvių policininkai; Atlaso duomenimis, jiems vadovavo vokiečiai, o teismo duomenimis šaudymą stebėjo vokiečių pareigūnas.“

Pirmasis sakinys yra paties Centro; tolesni sakiniai remiasi Atlasu, Ulmo ir Dortmundo nuosprendžiais ir Jägerio raportu.[2–5, 10] Dėl sakinio apie getą seminarijoje atskirai klausiu 3(c) punkte. Atlaso įvardytus 1941 m. lapkričio 15 d. šaudžiusiuosius prašau svarstyti atskirai, kaip 1b(b) punkte (šaltiniai nesutaria).

1d punktas. Rajono istorija savivaldybės svetainėje

Šis punktas skirtas Vilkaviškio rajono savivaldybės administracijai ir yra sąlyginis, nes savivaldybės puslapių užfiksuoti negalėjau. Jeigu svetainėje www.vilkaviskis.lt skelbiamoje rajono ar žydų bendruomenės istorijoje neminimas Vilkaviškio žydų nužudymas ir jo vykdytojai, prašau po sakinio apie vokiečių kariuomenės įžengimą į miestą 1941 m. birželio 22 d. (privačioje svetainėje skelbiamame tekste – po sakinio „Jie užėmė įstaigas, į nelaisvę paėmė visus uniformuotus tarnautojus.“) įrašyti šį tekstą arba motyvuotai nurodyti, kodėl jis neįrašomas:

> „1941 m. liepą–lapkritį ir 1942 m. pradžioje buvo iššudyta beveik visa Vilkaviškio žydų bendruomenė. Holokausto Lietuvoje atlaso duomenimis, žydus suiminėti pradėjo vietiniai baltaraiščiai, o 1941 m. liepos 28 d. lietuvių policininkai vedė aukas prie griovio ir saugojo šaudymo vietą; Vokietijos teismai nustatė, kad žydus suėmė vokiečių Eitkūnų pasienio policijos komisariatas, kad 1941 m. liepos antroje pusėje ne mažiau kaip 120 žydų vyrų sušaudė vokiečių

> Tilžės valstybės policijos ir SD pareigūnai, dalyvaujant lietuvių policijai, ir kad 1942 m. pradžioje lietuvių policijos areštinėje laikytus žydus K. Jägerio įsakymu, perduotu per vokiečių pareigūnus, sušaudė lietuviai (Atlaso duomenimis – lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai).“

Tekstas remiasi Atlasu ir Ulmo bei Dortmundo nuosprendžiuose nustatytomis aplinkybėmis.[2–5] Jeigu savivaldybės tekste yra sakinys „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“, prašau jam taikyti 1c punkto pasiūlymą. Jeigu savivaldybės tekste baltaraiščiai, lietuvių policija ir jų veiksmai jau įvardyti, prašau jį pateikti ir šį punktą laikyti atsiimtu; bendra formuluotė (pvz., „naciai ir jų pagalbininkai“) šios sąlygos neatitinka.

Istorinis standartas

Tarptautinio Holokausto aukų atminties aljanso (IHRA) darbinė Holokausto neigimo ir iškraipymo apibrėžtis, patvirtinta 2013 m. spalio 10 d. Toronte vykusiame IHRA plenariniame posėdyje, yra teisiškai neįpareigojanti; ją taikau kaip aiškinamąjį standartą. Oficialiame IHRA vertime į lietuvių kalbą nurodyta, kad Holokausto iškraipymas yra susijęs, inter alia, su: „Tyčinėmis pastangomis pateisinti arba sumenkinti Holokausto poveikį arba jo esminius elementus, įskaitant nacistinės Vokietijos kolaborantus ir šalininkus“ (angl. „Intentional efforts to excuse or minimize the impact of the Holocaust or its principal elements, including collaborators and allies of Nazi Germany“).[22] IHRA 2021 m. leidinyje „Understanding Holocaust Distortion“ (p. 7) kaip pavyzdys nurodoma, kad teiginys, jog Holokaustas nėra susijęs su tautos istorija, nes tai buvo nacistinės Vokietijos organizuotas nusikaltimas, gali būti iškraipymo forma, jeigu ignoruojamas „the roles played by local collaborators or members of the Axis in the crimes of the Holocaust“ (vietinių kolaborantų ar Ašies narių vaidmuo Holokausto nusikaltimuose); kartu (p. 8, aptariant nacistinės Vokietijos įsteigtas koncentracijos ir mirties stovyklas) nurodoma, kad iškraipymo forma yra ir visos kaltės dėl Holokausto perkėlimas vietiniams kolaborantams, ignoruojant nacistinės Vokietijos atsakomybę už genocidą.[22] Šį pavyzdį taikau tik pagal analogiją: Centro tekstai neteigia, kad Holokaustas nesusijęs su Lietuvos istorija, tačiau iš jų praleisti lietuvių darinius įvardijantys šaltinio sakiniai, paliekant tik vokiečių šaudytojus. Paties VLE straipsnyje „Holokaustas“ rašoma: „Lietuvoje per nacių Vokietijos okupaciją Holokaustą 1941–44 organizavo vokiečiai, bet į šį nusikaltimą buvo įtraukta dalis vietos gyventojų ir kolaboruojančių institucijų (vadinamoji lietuvių savivalda).“[23] Todėl siūlomame tekste išsaugomas vokiečių vaidmuo ir grąžinami lietuvių darinių veiksmai.

Šį standartą taikau teksto poveikiui skaitytojui; tai mano, kaip tyrėjo, neprivalomo standarto taikymas, o ne teiginys apie kieno nors ketinimus. Centro tekstas, iš kurio praleisti paties jo šaltinio sakiniai, įvardijantys vietinius baltaraiščius kaip suėmusius ir lietuvių policininkus kaip šaudžiusius, o šaudymo priskyrimas vokiečių kareiviams paliktas, ir sakinys „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais“ kelia Holokausto istorijos iškraipymo riziką pagal šį aiškinamąjį standartą, nes juose neįvardyti dokumentuoti lietuvių darinių veiksmai – vietinių baltaraiščių dalyvavimas suimant žydų vyrus, lietuvių policijos dalyvavimas šaudyme ir 1942 m. pradžioje lietuvių policininkų įvykdytas žydų sušaudymas. Šis vertinimas susijęs su teksto poveikiu skaitytojui, o ne su jo autorių ketinimais. Neteigiu, kad šis tekstas yra Holokausto neigimas, kad jis atitinka apibrėžtyje minimą tyčios elementą ar kad IHRA dėl jo ką nors yra nusprendusi.

Neteigiu, kad kuris nors redaktorius, autorius ar darbuotojas padarė nusikalstamą veiką. Šis prašymas yra istorinio tikslumo prašymas ir nepriklauso nuo jokio baudžiamojo teisinio vertinimo.

5. 3 punktas. Turimi tekstai ir šaltinių klausimai

Prašau pateikti šiuos turimus tekstus ir duomenis arba nurodyti, kad jų neturite:

(a) maršruto „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos“, objekto puslapio „Holokausto vieta Vilkaviškio mieste“ ir maršruto „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“ tekstus visomis kitomis kalbomis, kuriomis jie skelbiami (anglų, lenkų, rusų, vokiečių), ir bet kurio spausdinto lankstinuko, garso gido ar stendo, kuriame naudojami tie patys tekstai;
(b) maršruto „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos“ Vilkaviškio dalies autorių, redaktorių ir parengimo datą, jei jie nurodyti turimuose dokumentuose, tekstą, iš kurio ji parengta, ir bet kurį turimą dokumentą, kuriame užfiksuotas sprendimas dėl šio teksto turinio;
(c) bet kurį turimą dokumentą ar leidinį, kuriuo grindžiamas teiginys, kad getu tapo kunigų seminarijos teritorija (Atlasas ir USHMM stovyklų ir getų enciklopedija nurodo, kad žydų vyrai iš pradžių laikyti seminarijos pastate, o nuo liepos vidurio – kareivinėse, kur ir įsteigtas getas; 2, 7 išnašos);
(d) iš Vilkaviškio rajono savivaldybės administracijos: dabartinius svetainėje www.vilkaviskis.lt skelbiamus rajono ir žydų bendruomenės istorijos tekstus ir paskutinio jų pakeitimo datą, taip pat nurodyti, ar tame tekste yra sakinys „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“

Atskirai ir savanoriškai, ne pagal Teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymą, prašau Centro paaiškinti, kodėl 3 dalyje cituojami Atlaso sakiniai į Centro tekstą neįtraukti.

6. Trūkstami duomenys ir adresatų atsakomybė

Kai kurių duomenų neturiu. C priede jie išvardyti atskirai: duomenys, kurių ieškojau, bet neradau (nurodant, kur ieškojau); dokumentai, apie kuriuos žinau iš kitų šaltinių, bet jų nemačiau (nurodant, kas ir kur juos nurodo); ir dokumentai, kurių kol kas negaliu gauti. Tai, kad ko nors neradau, nereiškia, kad tokių dokumentų nėra. Adresatai valdo nurodytus tekstus, vietas ir įrašus ir atsako už jų turinį; jie gali pasitelkti specialistus ir turi prieigą prie fondų bei archyvų, todėl gali savo viešiesiems tekstams kuo išsamiau ir tiksliau parengti 1941–1942 m. Vilkaviškio žydų žudynių aprašymą. Prašau tai padaryti, mano pateiktą medžiagą vertinant kaip pradinę, o ne baigtinę. Mano medžiagos neišsamumas nėra priežastis netaisyti tekstuose nustatytų trūkumų.

7. Istorinė tiesa ir susitaikymas

Nuo Holokausto pabaigos praėjo 81 metai, o nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo – 36 metai. Lietuva turėjo pakankamai laiko ištirti, dokumentuoti, pripažinti ir tiksliai pristatyti savo žydų bendruomenių sunaikinimo istoriją, įskaitant dokumentais pagrįstus Lietuvos asmenų, institucijų ir darinių veiksmus persekiojant, nusavinant turtą ir žudant žydus.

Labai apgailestauju, kad net ir po tiek dešimtmečių vis dar tenka ginčytis dėl nustatytų istorinių faktų viešo pripažinimo. Šie nesutarimai neturėtų likti kovomis dėl istorinės atminties; jie turėtų tapti bendromis pastangomis nustatyti istorinę tiesą.

Susitaikymas negali būti grindžiamas tyla, nutylėjimais, eufemizmais ar atsakomybės perkėlimu kitiems. Jis turi prasidėti sąžiningu pripažinimu, kas įvyko, kas nukentėjo, kas veikė ir ką patvirtina istoriniai įrodymai. Dokumentais pagrįsto lietuvių dalyvavimo pripažinimas nereiškia kolektyvinės kaltės priskyrimo lietuvių tautai; jis įvardija konkrečių asmenų ir institucijų istorinę atsakomybę tiek, kiek ją patvirtina dokumentai.

Istorinė tiesa ir susitaikymas yra ne tik pareiga mirusiesiems. Tai atsakomybė gyviesiems ir ateities kartoms. Holokausto pamokos turi būti tiksliai dėstomos, sąžiningai suprantamos ir taikomos dabarčiai, kad neapykanta, persekiojimas ir genocidas niekada nepasikartotų.

Atsakomybė išsaugoti šią istoriją ir pasakoti ją teisingai tenka mums visiems. Todėl teikiu šį prašymą siekdamas istorinės tiesos, atsakomybės pripažinimo ir susitaikymo bei kviečiu Jūsų instituciją prie to prisidėti tiksliais tyrimais, aiškiu faktų pripažinimu ir atitinkamais viešojo istorinio pasakojimo pataisymais.

8. Prašomas atsakymas ir procedūra

Prašau kiekvieno adresato dėl kiekvieno jam skirto punkto – 1, 1b, 1c, 1d ir kiekvieno iš 3(a)–(d) – nurodyti sprendimą (priimta, priimta iš dalies ar nepriimta) su faktiniais motyvais ir šaltiniais; jeigu siūlomos formuluotės nepriima – pasiūlyti šaltiniais pagrįstą alternatyvą, kurioje liktų lietuvių darinių ir jų veiksmų duomenys; nurodyti, kokius šaltinius ištyrė; nurodyti šio prašymo registracijos numerį, kompetentingą sprendimo priėmėją, sprendimo datą, įgyvendinimo datą ir pateikti atnaujinto teksto nuorodą arba nuotrauką.

Prašau šį prašymą nagrinėti Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nustatyta tvarka ir per jo 10 straipsnio 4 dalyje nustatytą terminą, kiek taikoma kiekvienam adresatui. Dokumentų ir informacijos pateikimo dalį (3(a)–(d) punktus – kiek juose prašoma jau turimų dokumentų ir užfiksuotos informacijos) prašau nagrinėti pagal Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 4 straipsnio 1 dalį ir 13 straipsnio 1 dalį; jei dalis prašomų duomenų patenka į to įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytas išimtis, prašau, vadovaujantis 14 straipsnio 3 dalimi, pateikti likusią dalį, o atsisakymą motyvuoti. Prašau, kiek taikoma Viešojo administravimo įstatymo 10 straipsnio 5 dalis, sprendime nurodyti jo teisinį ir faktinį pagrindą, motyvus, apskundimo tvarką, sprendimo priėmėją ir sprendimo datą. Jei siūlymai priimami, prašau nurodyti ir įgyvendinimo terminą. Atskiriu pareigą pateikti jau turimus dokumentus ir informaciją nuo sprendimų dėl viešųjų tekstų ir ženklinimo turinio. Jei kuris nors adresatas mano, kad šie terminai jam netaikomi, prašau tai nurodyti ir pranešti numatomą atsakymo datą.

Priedai

A priedas – Vilkaviškio žydų bendruomenės istorija (pareiškėjo tyrimo išvados, su išnašomis ir šaltinių nesutarimų sąrašu; tas pats kaip prašyme Nr. VLK-001).
B priedas – 1 lentelė: punktų sprendimų lentelė; 2 lentelė: dariniai, veiksmai ir šaltiniai; 3 lentelė: formuluotės ir šaltinių palyginimas.
C priedas – Trūkstamų duomenų sąrašas.

Pagarbiai
Grant Arthur Gochin
Lietuvos Respublikos pilietis

Išnašos

1. Visuotinė lietuvių enciklopedija, straipsnis „Vilkaviškis“, skyrius „Istorija“, https://www.vle.lt/straipsnis/vilkaviskis/ (tekstas užfiksuotas 2026-10-20).

2. Holokausto Lietuvoje atlasas (Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus), objektas Nr. 41 „Vilkaviškio ir jo apylinkių žydų žudynės“, http://www.holocaustatlas.lt/main.php?l=LT&act=a_atlas/search//page/1/item/41/; anglų kalbos versija – http://www.holocaustatlas.lt/main.php?l=EN&act=a_atlas/search//page/1/item/41/ (abi užfiksuotos 2026-10-20). Atlaso

bibliografijoje nurodyti „Justiz und NS-Verbrechen“ XVII t., byla Nr. 521, ir XIX t., byla Nr. 547 (4 ir 5 išnašos), pateikta nuoroda į A. Bubnio studiją (6 išnaša). Abiejų kalbų versijos kai kur skiriasi; pvz., lietuviškas sakinys „Šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai“ anglų kalba perteiktas „Lithuanian police from Vilkaviškis shot them“, o „kuriems vadovavo vokiečiai“ – „under German supervision“ (prižiūrint vokiečiams).

3. Ulmo apygardos teismo (Landgericht Ulm) 1958 m. rugpjūčio 29 d. nuosprendis, Ks 2/57 („Justiz und NS-Verbrechen“, XV t., Nr. 465), II dalies XVIII skirsnis „Wilkowischken“ (faktinės aplinkybės ir įrodymų vertinimas) ir bausmių dalis; visas tekstas vokiečių kalba: https://phdn.org/archives/holocaust-history.org/german-trials/einsatz-ulm.shtml (užfiksuotas 2026-10-20). Spausdinto rinkinio puslapis, kuriame yra šis skirsnis, nenustatytas. Šio nuosprendžio apskundimo rezultato ir 1960 m. lapkričio 3 d. Ulmo teismo nuosprendžio toje pačioje byloje (cituojamas Dortmundo 1961 m. nuosprendžio p. 779) nemačiau (C priedas, C6).

4. Dortmundo apygardos teismo (Landgericht Dortmund) 1961 m. spalio 12 d. nuosprendis, 10 Ks 1/61 („Justiz und NS-Verbrechen“, XVII t., Nr. 521), p. 766, 773–775, 780, 785–786, junsv.nl, p. 774 (puslapiai užfiksuoti 2026-10-20). Pagal p. 751 redakcinę pastabą, Federalinis Teisingumo Teismas (4 StR 259/62, 1962 m. rugsėjo 7 d.) panaikino Krumbachui paskirtą bausmę ir nuosprendį kitam kaltinamajam; žr. 5 išnašą.

5. Dortmundo apygardos teismo 1963 m. vasario 5 d. nuosprendis, 10 Ks 1/61 („Justiz und NS-Verbrechen“, XIX t., Nr. 547a), p. 3, 19–21, junsv.nl, p. 21 (puslapiai užfiksuoti 2026-10-20). Nuosprendžio p. 3 nurodyta, kad Krumbachas galutinai (rechtskräftig) pripažintas kaltu dėl pagalbos nužudant 827 žmones; pagal 1961 m. nuosprendžio p. 786 į šį skaičių įeina epizodai „Wilkowischken I“ (120 žmonių) ir „Wilkowischken II“ (10 žmonių), o 1963 m. nuosprendžio p. 19–21 jie aprašyti kaip Krumbacho epizodai. Kasacinį skundą buvo padavusi prokuratūra. Federalinio Teisingumo Teismo sprendimo (Nr. 547b) nemačiau.

6. A. Bubnys, „Holocaust in Lithuanian Province in 1941“, Tarptautinei komisijai nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti parengta studija, anglų kalbos versija, p. 69–71 (skyrius apie Vilkaviškio apskritį), https://www.komisija.lt/wp-content/uploads/2016/06/A.Bubnys_Province_ENG.pdf (užfiksuota 2026-10-20). Autorius nurodo S. Belkino 1944 m. lapkričio 16 d. (LYA, f. K-1, b. 8929/3, p. 211–213) ir J. Valaičio 1944 m. lapkričio 14 d. (LYA, f. K-1, ap. 8, b. 194, p. 249; p. 70 1 išnašoje dėl 1941 m. lapkričio 15 d. nuoroda nepilna – „K-1. inv.sched. 8, file 249-250“) apklausų protokolus (autoriaus nuoroda „p.“), E. Oshry knygą ir Sliesoraitienės rankraštį; šių šaltinių nemačiau (C priedas, C1–C3). Anglų kalbos versijoje uždarymo seminarijoje data nurodyta „30 April“ (balandžio 30 d.); Atlase pateiktame lietuviškame tekste – „Birželio 30 d.“ Lietuvių kalbos studijos versijos nemačiau (C priedas, C4).

7. A. Kruglov, K. Reichelt, „Vilkaviškis“, in: The United States Holocaust Memorial Museum Encyclopedia of Camps and Ghettos, 1933–1945, II t., B dalis (red. M. Dean; Bloomington, 2012), p. 1142–1144 (tekstas užfiksuotas 2026-10-20 iš Lietuvos skyriaus kopijos: vilna.co.il). Straipsnyje, be kita ko, nurodyta sovietų Ypatingosios valstybinės komisijos medžiaga (GARF, f. 7021, op. 94, d. 419) ir LCVA, f. R-678, ap. 1, b. 1; jų nemačiau (C priedas, C5, C9).

8. Yad Vashem, „The Untold Stories“, bendruomenės puslapis „Vilkaviškis“, https://collections.yadvashem.org/en/untold-stories/community/14621523, ir žudynių vieta „Murder Story of Vilkaviskis Jews at the Military Barracks in Vilkaviškis“, https://collections.yadvashem.org/en/untold-stories/killing-site/14626125 (abu užfiksuoti 2026-10-20). Puslapiuose cituojami Koniuchowskio rinkinio liudijimai (YVA O.71/160); tai liudijimai, o ne nustatyti faktai.

9. J. Rosin, „Vilkaviškis (Vilkovishk)“, in: Preserving Our Litvak Heritage, I t., JewishGen, p. 633–660, https://www.jewishgen.org/yizkor/lithuania4/lit4_633.html ir tolesni tinklalapiai lit4_634–lit4_636 (užfiksuoti 2026-10-20). Tekstas be išnašų; jo bibliografijoje nurodyti Yad Vashem, YIVO ir kiti archyviniai rinkiniai. JewishGen svetainėje šis tekstas pakeičia Pinkas Hakehillot Lita (Yad Vashem, 1996, p. 233) straipsnio vertimą, kurio nemačiau.

10. Saugumo policijos ir SD vado (3-iasis operatyvinis būrys) K. Jägerio 1941 m. gruodžio 1 d. raportas, įrašas „15.11.41 Wilkowiski 36 Jews, 48 Jewesses, 31 Jewish children 115“, Holocaust Historical Society paskelbtas vertimas į anglų kalbą, https://www.holocausthistoricalsociety.org.uk/contents/einsatzgruppen/karljaegerreport.html (užfiksuotas 2026-10-20). Vokiško originalo nemačiau; istorikų nurodomas lietuviškas leidimas – Masinės žudynės Lietuvoje, 1 d. (Vilnius, 1965), p. 135.

11. S. Buchaveckas, „Holokaustas Vilkaviškio apskrityje: Pilviškių žydų bendruomenė ir jos likimas 1941 m.“, Genocidas ir rezistencija, 2011, Nr. 2(30), p. 7–39, 127 išnaša, https://www.journals.vu.lt/gr/article/download/37741/35455/99780 (užfiksuota 2026-10-20). Raštą cituoja autorius; originalo nemačiau (C priedas, C7). Žurnalą leidžia Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras; jis čia cituojamas tik dėl autoriaus cituojamo dokumento teksto. Kitą to paties dokumento tekstą ir liudijimus skelbia LRT radijo laida „Radijo dokumentika“, persispausdinta Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės svetainėje: „Vilkaviškio legenda: statyti sinagogą leidimą davė karalienė Bona“, 2017-01-30, https://www.lzb.lt/2017/01/30/vilkaviskio-legenda-statyti-sinagoga-leidima-dave-karaliene-bona/ (užfiksuota 2026-10-20).

12. J. Gar, „Vilkaviškis“, Encyclopaedia Judaica (2-asis leid.), https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/vilkaviskis (užfiksuota 2026-10-20).

13. L. Venclauskas, „Antisemitizmas Lietuvoje 1939–1940 metais – Valstybės saugumo departamento pranešimai“, Darbai ir dienos, 2017, Nr. 67, p. 293–332, p. 306–307 (1939 m. kovo mėn. agento pranešimas, LCVA, f. 378, ap. 10, b. 158, l. 1), lituanistika.lt (užfiksuota 2026-10-20).

14. N. ir S. Schoenburg, Lithuanian Jewish Communities (New York, 1991), straipsnis „Vilkovishk (Vilkaviskis)“, p. 344–348, archive.org (užfiksuota 2026-10-20).

15. Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus, „Vilkaviškis (Vilkovishk)“, https://www.jmuseum.lt/vilkaviskis/ (užfiksuota 2026-10-20).

16. Vilkaviškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka, portalas „Vilkaviškio krašto e-etnografijos akademija“, įrašas „Vilkaviškis“, https://etnografijavilkaviskis.lt/vilkaviskis/ (užfiksuota 2026-10-20).

17. Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras, objekto puslapis „Holokausto vieta Vilkaviškio mieste“, https://www.vilkaviskisinfo.lt/marsrutai/vilkaviskio-rajono-holokausto-atminimo-vietos/holokausto-vieta-vilkaviskio-mieste/ (užfiksuota 2026-10-20). Maršruto anglų kalbos versijoje tą dieną pasakojamasis tekstas nebuvo rodomas.

18. Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras, maršrutas „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos“, https://www.vilkaviskisinfo.lt/marsrutai/vilkaviskio-rajono-holokausto-atminimo-vietos/ (užfiksuota 2026-10-20).

19. Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras, maršrutas „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“, https://www.vilkaviskisinfo.lt/marsrutai/is-vilkaviskio-zydu-gyvenimo/ (užfiksuota 2026-10-20).

20. „Vilkaviškio rajono savivaldybės istorija“, paskelbta privačioje katalogo svetainėje lrvalstybe.lt, https://www.lrvalstybe.lt/savivaldybes/vilkaviskio-rajono-savivaldybe (užfiksuota 2026-10-20). Nepatikrinta, ar šis tekstas atkartoja paties savivaldybės tekstą (C priedas, C14).

21. K. Žalnierukynaitė, „Vilkaviškio tinklalapis pasipildė žydų istorija“, Santaka, 2015-12-14, https://www.santaka.info/index.php/2015/12/14/vilkaviskio-tinklalapis-pasipilde-zydu-istorija/ (užfiksuota 2026-10-20).

22. IHRA, „Darbinė Holokausto neigimo ir iškraipymo apibrėžtis“ (oficialus vertimas į lietuvių k.), https://holocaustremembrance.com/resources/darbine-holokausto-neigimo-ir-iskraipymo-apibreztis; angliškas tekstas – IHRA, Understanding Holocaust Distortion: Contexts, Influences and Examples (IHRA, 2021), p. 46–47 (apibrėžtis) ir p. 7–8 (vietinių kolaborantų vaidmuo), https://holocaustremembrance.com/wp-content/uploads/2023/09/Understanding-Holocaust-Distortion-Contexts-Influences-and-Examples-IHRA.pdf (abu žiūrėti 2026-10-17).

23. VLE straipsnis „Holokaustas“, skyrius „Holokaustas Lietuvoje“, https://www.vle.lt/straipsnis/holokaustas/ (tekstas užfiksuotas 2026-10-17).

A PRIEDAS. VILKAVIŠKIO ŽYDŲ BENDRUOMENĖS ISTORIJA

Tai pareiškėjo tyrimo išvados, kurias redakcija gali patikrinti ir plėtoti. Šaltinių nesutarimai nurodomi, skaičiai nevidurkinami. Išnašų numeriai atitinka pagrindinio teksto išnašas. Liudytojų parodymų turinys pateikiamas kaip liudytojų teiginiai, o ne kaip nustatyti faktai.

Pavadinimai

Lietuviškai Vilkaviškis, jidiš kalba Vilkovishk, lenkiškai Wyłkowyszki, vokiškai Wilkowischken, rusiškai Volkovyshki.[9, 12] Tai ne tas pats miestas kaip Vilkija (Vilki) ar Virbalis (Virbaln). Kybartai, Virbalis, Pilviškiai ir Kudirkos Naumiestis, kurie buvo toje pačioje apskrityje ir kurių žydai nužudyti atskirų akcijų metu, yra atskiros bendruomenės; duomenys apie jų likimą čia nenaudojami, išskyrus aiškiai pažymėtą kontekstą.[3, 6]

Įsikūrimas ir ankstyvieji laikai

Bendruomenės tradicija teigia, kad žydai šioje vietovėje gyveno jau XIV a.; seniausi senosiose kapinėse rasti antkapiai datuojami 1575 m.[9, 12] Pagal tą pačią tradiciją sinagoga pastatyta 1545 m. iš karalienės Bonos dovanotos medienos; straipsnis „Vilkaviškis“ ir Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus (medinės) sinagogos pastatymo metais nurodo 1623 m.[1, 9, 15] 1679 m. valdovas Jonas III Sobieskis suteikė Vilkaviškio žydams privilegiją laisvai prekiauti, verstis amatais, nuomotis ir laikyti karčiamas ir turėti bendruomenės pastatus – mikvą, ritualinę skerdyklą, maldos namus ir kapines.[15] J. Rosinas nurodo, kad bendruomenės 1692–1833 m. knyga (pinkas) saugoma Jeruzalėje, Centriniame žydų tautos istorijos archyve.[9]

Gyventojai

„Encyclopaedia Judaica“ duomenimis, 1856 m. bendruomenėje buvo 4417 žmonių (krikščionių – 834).[12] 1857 m. iš 5503 gyventojų 4559 buvo žydai (83 proc.) (J. Rosinas; Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus nurodo 4659 iš to paties bendro skaičiaus).[9, 15] 1897 m. iš 5788 gyventojų 3480 buvo žydai (60 proc.).[9, 12] 1923 m. surašymo duomenimis, iš 7263 gyventojų 3206 buvo žydai (44 proc.); A. Bubnys nurodo 3166 žydus (45,2 proc.).[1, 6, 9, 12] 1939 m. mieste gyveno 3609 žydai („Encyclopaedia Judaica“ ir N. bei S. Schoenburgų duomenimis – 45 proc.).[12, 14] A. Bubnio duomenimis, 1941 m. sausio 1 d. visoje apskrityje gyveno 6994 žydai.[6] Dabartiniame VLE straipsnyje bendri skaičiai 5503 ir 5788 nurodyti 1858 ir 1879 m. (prašymo Nr. VLK-001 3(d) punktas).[1]

Ribojimai, verslai ir darbininkų judėjimas

1823–1862 m. naujiems žydams buvo draudžiama apsigyventi mieste, nes jis buvo netoli sienos su Prūsija.[12] XIX a. žydai sudarė didžiąją miesto gyventojų dalį; jie vertėsi prekyba grūdais ir mediena su Vokietija, amatais, iš dalies žemės ūkiu.[9, 12] Vilkaviškis buvo kiaulių šerių apdirbimo centras: 1900 m. šioje pramonėje dirbo apie 1000 darbininkų, o didžiosios įmonės priklausė žydams.[9] 1896 m. Bundas surengė streiką vienoje įmonėje; žydai šepečių darbininkai įkūrė sąjungą, kuri 1898 m. leido nelegalų laikraštį „Veker“; „Encyclopaedia Judaica“ duomenimis, šepečių pramonė daugiausia priklausė žydams ir joje dirbo šimtai žydų darbininkų.[9, 12] J. Rosinas mini 1882, 1886 ir 1895 m. gaisrus ir didelį 1905 m. gaisrą, po kurio pagalbą suteikė Alliance Israélite ir baronai Rothschildas bei Hirschas; datos skiriasi nuo nurodytų VLE straipsnyje (1882, 1885, 1888).[1, 9]

Religinės, labdaros ir švietimo institucijos

Iki Pirmojo pasaulinio karo veikė senoji sinagoga, beit midrašas, keturi kloizai ir štiblis; miesto rabinai buvo, be kitų, Eliezeris Landa, Jakovas Davidas Vilevskis ir Cvi Hiršas Mah-Jafitas; paskutinis rabinas Elijahu-Aharonas Grinas nužudytas 1941 m.[9, 14] Bendruomenė išlaikė labdaros draugijas Gemilut chasadim, Maskil el dal, Linat hacedek ir Bikur cholim bei 1912 m. pastatytus senelių namus; tarpukariu savivaldybė senelių namams skirdavo 2000 litų, o OZE ambulatorijai – 2400 litų per metus.[9] 1919 m. įsteigta hebrajų gimnazija; keletą metų ją rėmė Lietuvos vyriausybė; 1929 m. birželio 20 d. padėtas naujo gimnazijos ir amatų (ORT) mokyklos pastato kertinis akmuo; taip pat veikė vaikų darželis, Tarbut pradžios mokykla, Javne religinė mokykla, jidiš mokykla ir bibliotekos.[9, 14] Vietos šaltinių (Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centro maršruto tekstas ir 2017 m. LRT radijo dokumentinė laida) duomenimis, buvusiame gimnazijos pastate dabar yra rajono savivaldybė; oficialiais dokumentais tai nepatikrinta.[11]

Pilietinis gyvenimas tarpukariu

1915–1918 m. vokiečių okupacijos metu miesto burmistras buvo žydas Bendetas Rabinovičius.[9] 1919–1925 m. veikė išrinktas žydų bendruomenės komitetas.[9] Savivaldybės tarybos rinkimuose žydai laimėjo 11 iš 21 vietos (1921), 12 iš 24 (1924; A. Bubnio duomenimis, 1924 m. rugsėjo rinkimuose žydų atstovai gavo daugumą, o tarybos pirmininku išrinktas Mauša Kleinšteinas[6]), 8 iš 12 (1931) ir 6 iš 12 (1934); Meiras Varšavskis daug metų buvo burmistro pavaduotojas ir savivaldybės iždininkas.[9] Lietuvos nepriklausomybės kovų dalyvių žydų draugija turėjo 25 narius.[9] 1931 m. apklausos duomenimis, iš 154 miesto parduotuvių 130 (84 proc.) priklausė žydams; 1937 m. mieste dirbo 87 žydai amatininkai; Žydų liaudies bankas 1928 m. turėjo 718 narių.[9] Veikė sionistų partijos ir jaunimo organizacijos (Hechaluc, Hašomer hacair, Betar), sporto draugija Makabi (168 nariai) ir kiti klubai; dalis jaunimo emigravo į Izraelio Žemę, kiti – į JAV ir Pietų Afriką.[9]

Priešiškumas iki 1941 m.

J. Rosinas nurodo, kad XX a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje lietuvių ir hebrajų ar jidiš kalbomis užrašytos žydų parduotuvių iškabos naktimis buvo ištepamos degutu; kad po 1926 m. buvo skatinami lietuvių kooperatyvai konkuruoti su žydų prekybininkais; ir kad 1935 m. pabaigoje elektrinės vedėjas žydas atleistas, pasiteisinant „apribojimais“.[9] Valstybės saugumo departamento agento pranešimo duomenimis, 1939 m. kovo 10 d. Vilkaviškyje buvo iškabinti plakatai, kuriuose rašoma, kad „mūsų valstybės viduje yra parazitų – žydų“, raginama „Nepirkime nieko pas žydus“, skelbiama „Lietuva – lietuviams“ ir grasinama iš žydų perkančius „pavadinti žydberniais“.[13] Valstybės saugumo departamento Vilkaviškio padalinio 1939 m. pranešime minimas gyventojų nepasitenkinimas atvykstančiais žydais iš Klaipėdos krašto (LCVA, f. 378, ap. 10, b. 158, l. 91–91 a. p.).[13] Plakatų autoriai nenustatyti; paskelbtoje 1939–1940 m. Valstybės saugumo departamento byloje smurto ar teismo bylų dėl Vilkaviškio nerasta. Šie duomenys nesiejami su 1941 m. veikusiais asmenimis. 1939 m. rudenį, J. Rosino duomenimis, Vilkaviškis priėmė apie 300 pabėgėlių iš Suvalkų krašto, kurie buvo šiltai sutikti ir sulaukė pagalbos (plg. minėtą Vilkaviškio padalinio pranešimą).[9, 13]

1940–1941 m. sovietų okupacija

J. Rosino duomenimis, Lietuvą aneksavus dauguma žydų įmonių ir parduotuvių nacionalizuota, sionistų partijos ir jaunimo organizacijos išformuotos, keli aktyvistai suimti, hebrajų švietimo įstaigos uždarytos; į Sibirą ištremtos penkios šeimos ir du vieniši vyrai, šeimų galvos nuteisti 5–18 metų priverstinio darbo.[9]

1941 m.: okupacija, persekiojimas, getas, turtas

1941 m. birželio 22 d. aušant miestą bombardavo vokiečių aviacija; centras sugriautas, sudegė dauguma žydų namų ir senoji sinagoga.[1, 9] Vokiečių kariuomenė į miestą įžengė pirmąją karo dieną.[2, 9] A. Bubnio duomenimis, vokiečiai įsteigė vokiečių karo komendantūrą, lietuvių policiją ir „partizanų“ (baltaraiščių) būrį; USHMM enciklopedijos duomenimis, „Lithuanian nationalists established a local authority and a police force“ (lietuvių nacionalistai įsteigė vietos valdžią ir policiją), kurios įgyvendino antižydiškas priemones (geltoni ženklai, draudimas vaikščioti šaligatviais, priverstiniai darbai, mušimai).[6, 7] J. Rosinas rašo, kad lietuvių nacionalistai plėšė žydų namus ir vedė į juos vokiečius.[9]

Vyrų suėmimas ir seminarija. Atlaso ir A. Bubnio duomenimis, po kelių dienų vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti komunistus, komjaunuolius ir žydus; birželio 30 d. suimti žydų vyrai suvaryti į buvusios seminarijos pastatą; A. Bubnio duomenimis, pastatą saugojo vietiniai baltaraiščiai ir policija, o kaliniai buvo mušami, kratomi ir apiplėšiami.[2, 6] Ulmo apygardos teismas nustatė: „Im Rahmen des Säuberungsbefehls liess der Angekl. Böhme die Juden durch das GPK Eydtkau festnehmen.“ (Vykdydamas valymo įsakymą, kaltinamasis Böhme liepė Eitkūnų pasienio policijos komisariatui suimti žydus.)[3] Šie duomenys pateikiami atskirai, jų nederinant. USHMM enciklopedija nurodo birželio 27 d. ir teigia, kad vyrus uždarė „the occupying authorities“ (okupacinė valdžia); J. Rosinas rašo, kad „one night at the beginning of July, on orders from the Tilzit Gestapo“ (vieną liepos pradžios naktį, Tilžės gestapo įsakymu) vyrus į seminariją atvedė lietuvių policininkai, kur dviem eilėmis išsirikiavę policininkai juos mušė lazdomis ir geležiniais strypais, o trys pasipriešinę vyrai, tarp jų Josefas Čichakas, nužudyti.[7, 9]

Getas kareivinėse. Liepos 14 d. (Atlasas; USHMM enciklopedija – „liepos viduryje“) vyrai perkelti į buvusias karines kareivines, aptvertas spygliuota viela; sudaryta bent keturių narių žydų taryba; USHMM enciklopedijos duomenimis, geto sargybiniai buvo lietuvių pagalbiniai policininkai, o didelė dalis priverstinių darbų buvo susiję su vietos vokiečių lauko komendantūra.[2, 7] Rugpjūčio 1 d. į getą perkeltos moterys ir vaikai (J. Rosinas, USHMM enciklopedija); J. Rosinas nurodo, kad kiekvienas galėjo pasiimti 25 kg daiktų ir kad lietuvių sargyba neleido moterims prieiti prie kapų.[7, 9]

Žudynės

1941 m. liepa (teismai – liepos 16–31 d.; kiti šaltiniai – liepos 28 d.; ar tai tas pats įvykis, nenustatyta). Ulmo apygardos teismas nustatė, kad laikotarpiu nuo liepos 16 d. iki liepos pabaigos kareivinių teritorijoje Tilžės Stapo ir SD bei Eitkūnų pasienio policijos komisariato nariai, esant H.-J. Böhme’i ir W. Hersmannui, „dalyvaujant lietuvių policijai“ sušaudė ne mažiau kaip 120 žydų vyrų; aukos turėjo atiduoti vertingus daiktus ir iškasti griovį.[3] Dortmundo apygardos teismas nustatė, kad žydai daugiausia buvo laikomi mieste dislokuoto policijos bataliono žinioje, kad egzekuciją parengė Tietzas, kad aukų grupes prie egzekucijos vietos atvedė vokiečių pareigūnai Tietzas ir Krumbachas, o Krumbachas dalyvavo išorinėje šaudymo vietos apsaugoje, ir kad 20 vyrų Stapo ir SD egzekucijos būrys, vadovaujamas Wiecherto, šaudė senojoje šaudykloje miesto pakraštyje, prie dviejų masinių kapų; du žydai nuskendo tvenkinyje. 1961 m. nuosprendyje (p. 773) šis epizodas datuotas „In der zweiten Junihälfte“ (birželio antroje pusėje), 1963 m. nuosprendyje (p. 19) – „In der zweiten Julihälfte 1941“.[4, 5] J. Rosino duomenimis, liepos 27 d. getą apsupo lietuvių sargybiniai, o sargybos vadas liepė 250 žydų vyrų kasti griovius kareivinių pratybų kieme; 2017 m. LRT radijo laidoje teigiama, kad „Liepos pabaigoje getą apsupo baltaraiščiai“.[9, 11] Atlaso ir A. Bubnio duomenimis, liepos 28 d. atvažiavo du sunkvežimiai su vokiečių gestapininkais; lietuvių policininkai grupėmis

vedė kalinius prie griovio poligone ir saugojo kareivines bei šaudymo vietą; šaudė vokiečių kareiviai; sušaudyta 500–600 (Atlasas) arba 500–700 (A. Bubnys) žydų ir 60–70 lietuvių komunistų bei sovietinių aktyvistų; A. Bubnio duomenimis, išsigelbėjo tik septyni žydų vyrai.[2, 6] J. Rosinas nurodo 800 vyrų, įskaitant 65 ne žydų tautybės komunistus, ir 5701 m. avo 4 d.; „Encyclopaedia Judaica“ – apie 900 vyrų;[12] USHMM enciklopedija teigia, kad Tilžės gestapo ir SD būrys kartu su lietuvių policija sušaudė apie 800 žydų vyrų ir 63 lietuvių komunistus ir kad dalyvavo vokiečių 11-ojo rezervo policijos bataliono 4-oji kuopa.[7, 9] E. Oshry duomenimis (cituoja A. Bubnys), tarp aukų buvo rabinas Abraomas Pultinovas ir Judenrato nariai.[6]

1941 m. rugsėjo 24 d. (5702 m. tišrio 3 d.). Nužudytos gete buvusios moterys, vaikai ir likę vyrai (J. Rosinas, Yad Vashem, USHMM enciklopedija; A. Bubnys, remdamasis E. Oshry).[6–9] USHMM enciklopedija, remdamasi sovietų Ypatingosios valstybinės komisijos medžiaga, nurodo apie 1300 aukų ir teigia, kad šaudė „uniformed Germans and the Lithuanian police“ (uniformuoti vokiečiai ir lietuvių policija).[7] Yad Vashem cituojamuose liudijimuose teigiama, kad dieną prieš tai policininkai ir lietuvių „partizanai“ apsupo kareivines; vienas liudytojas girdėjo, kad lietuviai mėtė mažus vaikus į orą ir juos šaudė (nuogirdos).[8] Yad Vashem bendruomenės puslapyje, nenurodant šaltinio, rašoma, kad abi žudynes (liepos 28 d. ir rugsėjo 24 d.) įvykdė „the Einsatzkommando Tilsit, commanded by Hans-Joachim Boehme, aided by Lithuanian nationalists“ (nepatikrinta); USHMM enciklopedijos regioninėje įžangoje Vilkaviškio geto likvidavimas datuojamas 1941 m. rugsėjo pradžia ir priskiriamas 3-iajam operatyviniam būriui, „assisted by Lithuanian policemen“.[7, 8] Šios žudynės neužfiksuotos Jägerio raporte ir neaprašytos Atlase; A. Bubnys spėja, kad jas įvykdė Tilžės gestapo būrys (autoriaus išvada).[2, 6, 10]

1941 m. lapkričio 15 d. Jägerio raporto duomenimis, nužudyta 115 žydų (36 vyrai, 48 moterys ir 31 vaikas).[10] Atlaso ir A. Bubnio duomenimis, juos šaudė patys Vilkaviškio policininkai; USHMM enciklopedija šaudymą priskiria 3-iojo operatyvinio būrio daliniui ir nurodo, kad aukos tikriausiai buvo žydai, atvežti iš aplinkinių kaimų.[2, 6, 7] A. Bubnio ir USHMM enciklopedijos duomenimis, aukų turtas vėliau parduotas vietos gyventojams.[6, 7]

1941 m. lapkričio 25 d. Vilkaviškio policijos nuovada pranešė Pagrandų seniūnui, kad Vilkaviškio apskrities žydai apgyvendinti atitinkamame Vilkaviškio miesto rajone, iš kurio neturi teisės pasišalinti; kad krikščionims draudžiama apgyvendinti pas save žydą, jį šelpti ar palaikyti bet kokius santykius; ir kad už rajono ribų pastebėti žydai tuojau turi būti perduoti nuovados policijai (cituoja S. Buchaveckas; 2017 m. LRT radijo laidoje paskelbtame to paties dokumento tekste rašoma, kad tokie žydai „turi būti sulaikyti ir perduoti Vilkaviškio nuovados policijos viršininkui“).[11]

1942 m. pradžia. Dortmundo apygardos teismas nustatė, kad lietuvių saugumo policijos vadovas pranešė Krumbachui, jog lietuvių policijos areštinėje dar yra 12 žydų, kuriuos suėmė Tietzas arba jie suimti jo iniciatyva; K. Jägeris pareikalavo juos sušaudyti, o jei Krumbachas to nedarys, – pavesti tai lietuviams; H.-J. Böhme įsakė Jägerio įsakymą perduoti lietuviams ir pasiųsti vokiečių stebėtoją; Krumbachas paleido dvi pakrikštytas moteris, o likusieji 10 žydų, tarp jų moteris ir du vaikai, sušaudyti stebint Schmidtkei.[4, 5] Atlase nurodyta, kad „lietuvių policija sulaikė 12 žydų“ ir kad egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai.[2]

Sovietų karo belaisviai. Paieškos sistemos rodomoje 2017 m. registro aktų sąrašo ištraukoje objektas 11331 vadinamas „Vilkaviškio civilių gyventojų ir sovietinių karo belaisvių žudynių ir užkasimo vieta“ (žydai neįvardyti), o paieškos sistemos 2013 m. lapkričio 4 d. data pažymėto registro dokumento „Aktas“ ištraukoje – „Vilkaviškio žydų, lietuvių ir kitų tautybių žmonių masinių

žudynių ir užkasimo vieta“ (registras nepasiekiamas, C8); Atlase cituojamas užrašas mini ir karo belaisvius; išnagrinėtuose šaltiniuose karo belaisvių žudynių šioje vietoje data, skaičius ar vykdytojai nerasti (C priedas, C8, C13).[2]

Išgyvenusieji, pokaris ir įamžinimas

Tarp nedaugelio išgyvenusiųjų buvo vietos gyventojų slėptos seserys Faktorovskytės ir Juozas Demontas, taip pat Ranana Malchanovna-Kleinštein ir Judith Sperling, kurioms padėjo Strimaičių, Maladauskų ir Jurevičienės šeimos.[6, 7, 9] J. Rosinas rašo, kad po karo išgyvenusieji rado masinius kapus apleistus ir tik po daugelio prašymų sovietų valdžia sutiko juos aptverti.[9] Atlaso duomenimis, paminkle žudynių vietoje Vienybės gatvėje lietuvių ir jidiš kalbomis užrašyta: „Čia šioje vietoje nacistiniai budeliai ir jų talkininkai 1941 m. birželio–liepos mėnesiais nužudė apie 7000 žmonių – žydų, lietuvių bei įvairių tautybių karo belaisvių“.[2] Bendruomenės atminimo paminklas stovi Holono kapinėse Izraelyje.[9]

Šaltinių nesutarimai ir priklausomybė

(1) Suėmimo data: birželio 27 d. (USHMM enciklopedija), birželio 30 d. (Atlasas; A. Bubnio studijos anglų kalbos versijoje – „30 April“, tikėtina vertimo klaida; lietuviškos versijos nemačiau, C4), liepos pradžia (J. Rosinas). Suėmusieji: vietiniai baltaraiščiai (Atlasas, A. Bubnys), Eitkūnų GPK Böhme’s nurodymu (Ulmo teismas), lietuvių policininkai Tilžės gestapo įsakymu (J. Rosinas), okupacinė valdžia (USHMM enciklopedija).[2, 3, 6, 7, 9] (2) Liepos šaudymas: „nuo liepos 16 d. iki liepos pabaigos“, ne mažiau kaip 120 vyrų, kareivinių teritorijoje (Ulmo teismas); „In der zweiten Julihälfte 1941“, ne mažiau kaip 120 žydų, senojoje šaudykloje miesto pakraštyje (Dortmundo teismas, 1963); 1961 m. Dortmundo nuosprendžio p. 773 – „In der zweiten Junihälfte“ (prie šių žodžių esančios 225 išnašos teksto nemačiau, C6); liepos 28 d., 500–600, 500–700, 780, apie 800, apie 900 (Atlasas, A. Bubnys, A. Bubnio nurodomi kiti šaltiniai, J. Rosinas ir USHMM enciklopedija, „Encyclopaedia Judaica“); 2017 m. LRT laidoje cituojamame aukos laiške – „daugiau kaip tūkstantį vyrų“ (liudijimas); USHMM enciklopedija juos laiko dviem žudynėmis.[2–7, 9, 11, 12] (3) Lapkričio 15 d. šaudžiusieji: Vilkaviškio policininkai (Atlasas, A. Bubnys) arba 3-iojo operatyvinio būrio dalinys (USHMM enciklopedija).[2, 6, 7] (4) Bendri skaičiai: apie 3000 (VLE), 600–700 (Atlaso aukų skaičiaus laukas), 3056 birželio–rugsėjo mėn. (J. Rosino ir Yad Vashem cituojami sovietiniai duomenys), apie 7000 įvairių tautybių žmonių (Atlase cituojamas užrašas).[1, 2, 8, 9] (5) Priklausomybė: Atlaso pasakojimas sutampa su A. Bubnio studija, kuri remiasi 1944 m. apklausų protokolais; Atlasas ir USHMM enciklopedija 1942 m. pradžios įvykius aprašo pagal Dortmundo nuosprendžius; Dortmundo teismo nustatytos aplinkybės daugiausia remiasi kaltinamojo Krumbacho parodymais. (6) Dortmundo 1961 m. nuosprendžio p. 785 1942 m. pradžios epizodas vienoje vietoje susietas su Tauragės vardu, o p. 775 ir 786 bei 1963 m. nuosprendyje jis priskirtas Vilkaviškiui (C priedas, C6).[4, 5] (7) 1923 m. žydų skaičius – 3206 (VLE, „Encyclopaedia Judaica“) ir 3166 (A. Bubnys); 1924 m. tarybos rinkimai – 12 iš 24 (J. Rosinas) ir žydų dauguma, tarybos pirmininkas M. Kleinšteinas (A. Bubnys).[1, 6, 9, 12] (8) 1942 m. pradžioje sušaudytų žydų suėmusieji: Tietzas arba jo iniciatyva (Dortmundo teismas), lietuvių policija (Atlasas), lietuvių pagalbinė policija (USHMM enciklopedija).[2, 5, 7] (9) 1941 m. lapkričio 25 d. rašto tekstas: S. Buchavecko cituojamas („tuojau turi būti perduoti Vilkaviškio nuovados policijai“) ir 2017 m. LRT laidoje paskelbtas („turi būti sulaikyti ir perduoti Vilkaviškio nuovados policijos viršininkui“) variantai skiriasi (C7).[11]

B PRIEDAS

1 lentelė. Punktų sprendimų lentelė

Kiekvienam punktui prašau įrašyti sprendimą, motyvus, šaltinius ir planuojamą paskelbimo datą.

1 punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	Centro objekto puslapis „Holokausto vieta Vilkaviškio mieste“ ir maršrutas „Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos“ (Vilkaviškio dalis)
Trūkumas / klausimas	Praleisti Atlaso sakiniai apie vietinių baltaraiščių suėmimus ir 1942 m. pradžios egzekuciją, kurią įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai; neminima Ulmo teismo nustatyta lietuvių policijos dalyvavimo šaudyme aplinkybė (1941 m. lapkričio 15 d. šaudžiusieji – 1b punktas).
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Įrašyti 4 dalies (i)–(iii) sakinius; nurodyti datą ir nuorodas (ir kitų kalbų versijų).
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Insert the sentences (i)–(iii) of part 4; state the date and the URLs (including other language versions).
Šaltiniai	2–6, 17, 18 išnašos
Atsakinga institucija	Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

1b punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	Tas pats tekstas (rugsėjo žudynės neminimos; lapkričio 15 d. šaudžiusieji neįvardyti)
Trūkumas / klausimas	Neminimos 1941 m. rugsėjo 24 d. moterų ir vaikų žudynės; neįvardyti Atlaso nurodyti lapkričio 15 d. šaudžiusieji.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Įrašyti 1b punkto (a) ir (b) sakinius (sprendžiama atskirai) arba motyvuoti.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Insert the sentences of item 1b(a) and (b) (decided separately) or give reasons.
Šaltiniai	2, 6–10 išnašos; C2
Atsakinga institucija	Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

1c punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	Maršrutas „Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo“: „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“
Trūkumas / klausimas	Sakinyje neįvardytas nė vienas vykdytojas.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Papildyti 1c punkto tekstu arba motyvuoti.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Supplement with the text of item 1c or give reasons.
Šaltiniai	2–5, 10, 19 išnašos
Atsakinga institucija	Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

1d punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	Savivaldybės svetainės rajono istorija (nematyta; privačioje svetainėje – žudynės neminimos)
Trūkumas / klausimas	Galbūt neminimas Vilkaviškio žydų nužudymas ir jo vykdytojai.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Sąlyginai įrašyti 1d punkto sakinį arba pateikti tekstą, jei jau įvardyta.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Conditionally insert the sentence of item 1d, or provide the text if already named.
Šaltiniai	2–5, 20, 21 išnašos; C14
Atsakinga institucija	Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

3(a) punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	—
Trūkumas / klausimas	Kitų kalbų versijos ir spausdinti tekstai nematyti.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Pateikti tekstus.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Provide the texts.
Šaltiniai	17–19 išnašos
Atsakinga institucija	Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

3(b) punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	—
Trūkumas / klausimas	Nežinoma, kas ir iš kokio teksto parengė maršrutą ir kodėl praleisti sakiniai.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Pateikti turimus duomenis ir dokumentus; priežasčių paaiškinimas – savanoriškas.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Provide the data and documents held; explanation of reasons – voluntary.
Šaltiniai	2, 17, 18 išnašos
Atsakinga institucija	Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

3(c) punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	—
Trūkumas / klausimas	Teiginio apie getą seminarijos teritorijoje šaltinis nenurodytas.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Pateikti turimą dokumentą ar leidinį.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Provide the document or publication held.
Šaltiniai	2, 7, 19 išnašos
Atsakinga institucija	Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

3(d) punktas	
Dabartinis tekstas ir vieta	—
Trūkumas / klausimas	Savivaldybės svetainės tekstai nematyti.
Prašomas tekstas / veiksmas (lietuvių k.)	Pateikti tekstus ir pakeitimo datą.
Anglų kalbos kontrolinis tekstas	Provide the texts and the date of change.
Šaltiniai	C14
Atsakinga institucija	Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija
Sprendimas (priimta / priimta iš dalies / nepriimta)	
Motyvai, šaltiniai ir planuojama paskelbimo data	

2 lentelė. Dariniai, veiksmai ir šaltiniai

Darinys	Veiksmas (šaltinio žodžiais)	Įvykis ir data	Šaltiniai ir jų pobūdis	Prieštaraujantys ar ribojantys duomenys

Vietiniai baltaraiščiai	„vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti komunistus, komjaunuolius ir žydus“; seminarijos pastatas „guarded by the local white-bands and the police“	Žydų vyrų suėmimas ir uždarymas seminarijos pastate, 1941 m. birželio pabaiga (Atlase – birželio 30 d.), Vilkaviškis	Holokausto Lietuvoje atlasas (valstybinio muziejaus paskelbtas tekstas) – 2 išnaša; A. Bubnys (remiasi 1944 m. apklausų protokolais) – 6 išnaša	J. Rosinas: vyrus į seminariją atvedė „Lithuanian policemen“ (lietuvių policininkai) Tilžės gestapo įsakymu; USHMM enciklopedija: uždarė „the occupying authorities“ (okupacinė valdžia); suėmimo data – birželio 27 d., birželio 30 d. ar liepos pradžia; Ulmo teismas: žydus Böhme’s nurodymu suėmė vokiečių Eitkūnų GPK („liess … die Juden durch das GPK Eydtkau festnehmen“) – 3 išnaša
Lietuvių policija, lietuvių policininkai	„unter Mitwirkung der litauischen Polizei“ (dalyvaujant lietuvių policijai); „Lietuvių policininkai suimtuosius grupėmis vesdavo prie poligone esančio griovio […] saugojo kareivines ir šaudymo vietą poligone“	1941 m. liepos žydų vyrų žudynės (teismų – ne mažiau kaip 120 vyrų liepos 16 d.–liepos pabaigoje; Atlaso ir A. Bubnio – liepos 28 d.); ar tai vienas įvykis, nenustatyta	Ulmo apygardos teismo 1958 m. nuosprendis (teismo nustatytos aplinkybės) – 3 išnaša; Atlasas – 2 išnaša; A. Bubnys – 6 išnaša	Teismas nenurodo lietuvių policijos dalyvavimo formos; šaudė vokiečių Stapo ir SD vyrai, Ulmo teismo duomenimis – ir Eitkūnų GPK nariai; Dortmundo teismas: aukų grupes atvedė vokiečių pareigūnai Tietzas ir Krumbachas; USHMM enciklopedija: „together with Lithuanian police, shot“ (kartu su lietuvių policija šaudė) – vaidmenys neatskirti
Lietuvių pagalbiniai policininkai (geto sargyba)	„The ghetto guards were Lithuanian auxiliary policemen“ (geto sargybiniai buvo lietuvių pagalbiniai policininkai)	Getas kareivinėse, 1941 m. liepos vidurys–rugsėjis	USHMM enciklopedija (remiasi liudijimu) – 7 išnaša	Vienas šaltinis, liudijimu pagrįstas
Vilkaviškio policininkai	„Šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai.“	1941 m. lapkričio 15 d. 115 žydų (36 vyrų, 48 moterų, 31 vaiko) sušaudymas	Atlasas – 2 išnaša; A. Bubnys (remiasi 1944 m. apklausos protokolu ir E. Oshry) – 6 išnaša; skaičius – Jägerio raportas, 10 išnaša	USHMM enciklopedija šaudymą priskiria „a unit of Einsatzkommando 3“ (3-iojo operatyvinio būrio daliniui) – 7 išnaša; todėl šie duomenys pateikiami atskirai, priskiriant juos šaltiniams (prašymų Nr. VLK-001 ir VLK-002 1b punktas, prašymo Nr. VLK-004 1d punktas)
Vilkaviškio policijos nuovada	„Vilkaviškio apskrities žydai apgyvendinti atitinkamame Vilkaviškio miesto rajone, iš kurio jie neturi teisės pasišalinti […] Visi žydai, kurie bus pastebėti už jiems skirto gyventi rajono ribų, tuojau turi būti perduoti Vilkaviškio nuovados policijai“	1941 m. lapkričio 25 d. raštas Pagrandų seniūnui	S. Buchavecko cituojamas dokumentas (LCVA, f. R-646, ap. 1, b. 1, l. 6) – 11 išnaša; originalas nematytas	Pasirašęs asmuo neįvardytas (S. Buchavecko duomenimis – laikinai pareigas ėjęs nuovados vachmistras); 2017 m. LRT laidoje paskelbtame tekste – „turi būti sulaikyti ir perduoti Vilkaviškio nuovados policijos viršininkui“ (C7)
Lietuvių saugumo policijos vadovas;	„der Leiter der litauischen Sicherheitspolizei“ pranešė	1942 m. pradžia, Vilkaviškis;	Dortmundo apygardos teismo	Asmenys neįvardyti; suėmusieji – Tietzas arba jo

lietuvių policija („die Litauer“)	apie 12 žydų „in litauischem Polizeigewahrsam“; Jägerio įsakymas perduotas „an die Litauer“; „Egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai“	sušaudyta 10 žydų, tarp jų moteris ir du vaikai; dvi pakrikštytos moterys paleistos	1961 ir 1963 m. nuosprendžiai (teismo nustatytos aplinkybės, remiasi kaltinamojo parodymais) – 4, 5 išnašos; Atlasas – 2 išnaša; USHMM enciklopedija – 7 išnaša	iniciatyva (Dortmundo teismas), „lietuvių policija sulaikė 12 žydų“ (Atlasas); Dortmundo 1961 m. nuosprendžio p. 785 tas pats epizodas vienoje vietoje susietas su Tauragės vardu (C6)
Vokiečių Tilžės Stapo (H.-J. Böhme), Tilžės SD (W. Hersmannas), Eitkūnų GPK (Tietzas), egzekucijos būrys (Wiechertas)	„durch Angehörige der Stapo und des SD Tilsit und des GPK Eydtkau“; Tietzas „diese Exekution vorbereitet hatte“; „Die erste Gruppe führte der Kriminalobersekretär Tietz heran, die zweite und eine spätere Gruppe der Angeklagte Krumbach“; Böhme’s nurodymu žydus suėmė Eitkūnų GPK; 20 vyrų būrys „unter Führung von Wiechert“	1941 m. liepos žydų vyrų suėmimas ir šaudymas; F. W. Stahleckerio 1941 m. birželio 22 d. įsakymas dėl 25 km pasienio ruožo	Ulmo ir Dortmundo nuosprendžiai – 3–5 išnašos; Atlasas – 2 išnaša	Böhme ir Hersmannas nuteisti dėl pagalbos nužudant 120 žmonių Vilkaviškyje; Wiechertas nebuvo kaltinamasis šioje byloje
K. Jägeris, A. Krumbachas, Schmidtke (vokiečių pareigūnai)	Jägeris „verlangte ihre sofortige Erschiessung“; Krumbachas per Schmidtkę davė lietuviams įsakymą; Schmidtke stebėjo šaudymą	1942 m. pradžia, Vilkaviškis	Dortmundo nuosprendžiai – 4, 5 išnašos	Krumbachas galutinai pripažintas kaltu dėl šio epizodo; Schmidtke mirė iki bylos nagrinėjimo
Policijos batalionas, dislokuotas Vilkaviškyje (priklausomybė nenurodyta); vokiečių 11-ojo rezervo policijos bataliono 4-oji kuopa	žydai buvo „im Gewahrsam des in Wilkowischken stationierten Polizeibataillons“; 4-oji kuopa „also took part“ (taip pat dalyvavo)	1941 m. liepos šaudymas	Dortmundo nuosprendis – 4 išnaša; USHMM enciklopedija (remiasi A. Bubnio 1999 m. straipsniu) – 7 išnaša	Nenustatyta, ar teismo minimas batalionas yra tas pats vokiečių batalionas; jo veiksmai šaudant nenurodyti; Ulmo nuosprendyje (Pilviškių skirsnis) apklaustas buvęs vokiečių 11-ojo policijos bataliono narys (C9)

3 lentelė. Formuluotės ir šaltinių palyginimas

Dabartinė formuluotė	Kas neįvardyta	Šaltinių dariniai ir veiksmai	Šaltinio pobūdis	Vokiečių vaidmuo	Siūlomi žodžiai	Trūkstami dokumentai

Centras: „1941 m. birželio 30 d. suimtieji Vilkaviškio žydų vyrai buvo suvaryti […]“; „[…] jis įsakė nedelsiant juos sunaikinti. Tarp aukų buvo 2 vaikai, 1 moteris ir 7 vyrai.“; „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“	Kas suėmė žydų vyrus; kas įvykdė 1942 m. egzekuciją; kas šaudė lapkričio 15 d.; vykdytojai sakinyje apie bendruomenės iššudymą	Atlaso duomenimis, vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti žydus; lietuvių policija dalyvavo liepos šaudyme (Ulmo teismas); 1942 m. egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai	Valstybinio muziejaus paskelbtas tekstas, su kuriuo sutampa Centro tekstas; teismų nustatytos aplinkybės	Vokiečių gestapininkai ir kareiviai šaudė liepos 28 d. (paliekama); Eitkūnų GPK suėmė žydus ir šaudė; K. Jägerio įsakymas, perduotas per vokiečių pareigūnus	„Po kelių dienų vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti […]“; „Ulmo apygardos teismas 1958 m. nustatė, kad […] sušaudant ne mažiau kaip 120 žydų vyrų dalyvavo lietuvių policija […]“; „Egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai.“	C1–C7, C14

C PRIEDAS. TRŪKSTAMŲ DUOMENŲ SĄRAŠAS

Kiekvienai eilutei nurodoma viena būsena: NERASTA (ieškota, bet nerasta; nurodoma, kur ir kada ieškota), NEMATYTA (žinoma iš kitų šaltinių, bet pareiškėjo nematyta; nurodoma, kas ją nurodo), NEPRIEINAMA (rasta, bet negauta; nurodomas konkretus kliuvinys ar laukiamas atsakymas). Kai prašymas dėl dokumento pateiktas, bet konkrečiai to dokumento neprašoma, eilutė žymima pagal paieškos rezultatą (NERASTA arba NEMATYTA), o ne NEPRIEINAMA. Tai, kad ko nors neradau, nereiškia, kad tokių dokumentų nėra.

Nr.	Duomenys / dokumentas	Būsena	Kodėl svarbu	Kur tikėtina rasti / prašymas
C1	S. Belkino 1944 m. lapkričio 16 d. apklausos protokolas, LYA, f. K-1, b. 8929/3, p. 211–213	NEMATYTA – nurodo A. Bubnys (6 išnaša)	Suėmimo, saugojimo seminarijoje ir kareivinėse bei liepos šaudymo aprašymas	Lietuvos ypatingasis archyvas (kopijų prašoma prašyme Nr. VLK-005)
C2	J. Valaičio apklausų protokolai: 1944 m. lapkričio 14 d., LYA, f. K-1, ap. 8, b. 194, p. 249; 1944 m. lapkričio 10 d., LYA, f. K-1, ap. 58, b. 34299/3, l. 9 a. p.	NEMATYTA – nurodo A. Bubnys (6 išnaša) ir A. Bubnio 2017 m. monografija	Galimas A. Bubnio teiginių apie 1941 m. lapkričio 15 d. šaudžiusius Vilkaviškio policininkus ir turto pardavimą šaltinis (jo p. 70 1 išnaša jungtinė, nuoroda nepilna: „file 249-250“); 1944 m. lapkričio 10 d. protokolas A. Bubnio 2017 m. monografijoje (706 išnaša pagal spausdinimo eilę) cituojamas dėl Vilkaviškio kuopos karių sargybos Kalvarijoje	Lietuvos ypatingasis archyvas (kopijų prašoma prašyme Nr. VLK-005)
C3	E. Oshry, The Annihilation of Lithuanian Jewry, p. 276–277	NEMATYTA – nurodo A. Bubnys (6 išnaša)	Rugsėjo 24 d. data; 780 aukų skaičius; rabino A. Pultinovo ir Judenrato narių nužudymas	Bibliotekos (tikrintina)

C4	A. Bubnio studijos lietuvių kalbos versija ir A. Bubnys, „Mažieji Lietuvos žydų getai ir laikinosios izoliavimo stovyklos 1941–1943 metais“, Lietuvos istorijos metraštis 1999 (2000), p. 151–180	NEMATYTA – nurodo Atlasas (2 išnaša) ir USHMM enciklopedija (7 išnaša)	Lietuviškas Atlaso teksto šaltinis; vokiečių rezervo policijos bataliono dalyvavimas	Tarptautinė komisija (www.komisija.lt); Lietuvos istorijos institutas; bibliotekos
C5	Sovietų Ypatingosios valstybinės komisijos medžiaga, GARF, f. 7021, op. 94, d. 419 (l. 29, 36–39, 53)	NEMATYTA – nurodo USHMM enciklopedija (7 išnaša)	Rugsėjo 24 d. šaudžiusieji ir aukų skaičius; liepos 28 d. aukų skaičius	Rusijos Federacijos valstybinis archyvas (Maskva); kopijos gali būti Yad Vashem ir USHMM archyvuose (tikrintina)
C6	Ulmo 1958 m. nuosprendžio skirsnio „Wilkowischken“ puslapis rinkinyje „Justiz und NS-Verbrechen“, XV t.; Federalinio Teisingumo Teismo sprendimas Nr. 547b; Dortmundo 1961 m. nuosprendžio p. 773 išnašos 224–225 (prie jų – data „In der zweiten Junihälfte“) ir p. 785 nuoroda į Tauragę; Ulmo 1958 m. nuosprendžio apskundimo rezultatas ir 1960 m. lapkričio 3 d. Ulmo teismo nuosprendis toje pačioje byloje Ks 2/57	NEMATYTA – spausdintas XV tomas ir sprendimas Nr. 547b nematyti; p. 773 išnašų tekstas neužfiksuotas	Tikslios citavimo nuorodos ir galutinis sprendimų likimas	Amsterdamo universitetas (Justiz und NS-Verbrechen); bibliotekos
C7	Vilkaviškio policijos nuovados 1941 m. lapkričio 25 d. raštas Pagrandų seniūnui, LCVA, f. R-646, ap. 1, b. 1, l. 6	NEMATYTA – cituoja S. Buchaveckas (11 išnaša)	Lietuvių policijos vykdyta žydų izoliacija po 1941 m. lapkričio 15 d.; pasirašęs asmuo; du skirtingi paskelbti teksto variantai	Lietuvos centrinis valstybės archyvas (kopijos prašoma prašyme Nr. VLK-006)
C8	Kultūros vertybių registro objekto 11331 duomenys	NEPRIEINAMA – 2026-10-20 registro svetainė neleido automatinės prieigos; registro paieška neatlikta	Objekto pavadinimas, aprašymas, užrašai, aukų skaičius ir vykdytojų įvardijimas	Kultūros paveldo departamentas (prašoma prašyme Nr. VLK-003)
C9	LCVA, f. R-678, ap. 1, b. 1, l. 1 (vietos komendantas, Standortkommandant)	NEMATYTA – nurodo USHMM enciklopedija (7 išnaša)	Vilkaviškyje 1941 m. dislokuotų policijos dalinių priklausomybė ir pavaldumas; Ulmo nuosprendyje (Pilviškių skirsnis) apklaustas buvęs vokiečių 11-ojo policijos bataliono narys, o USHMM enciklopedija nurodo, kad nuo liepos vidurio Vilkaviškyje buvo dislokuota šio bataliono 4-oji kuopa; ar Dortmundo nuosprendyje minimas batalionas – šis, nenustatyta	Lietuvos centrinis valstybės archyvas (kopijos prašoma prašyme Nr. VLK-006)

C10a	Baltaraiščių (sukilėlių) vado ir apskrities policijos vado asmenvardžiai	NEMATYTA – juos nurodo A. Bubnio 2017 m. monografija („Yra žinių, kad Vilkaviškio sukilėliams vadovavo buvęs Lietuvos kariuomenės ltn. A. Malskaitis“, p. 148), A. Bubnio studija (6 išnaša; J. Paukštaitis – apskrities policijos vadas, Kybartų įvykiai 1941 m. rudenį) ir S. Buchaveckas (11 išnaša; K. Bridžius – po Pilviškių žydų žudynių paskirtas apskrities policijos vadu); nė vienas šaltinis nesieja šių asmenų su Vilkaviškio miesto žydų žudynėmis; pareigų laikas nenustatytas	Pareigų ir įgaliojimų dokumentai; vadovavimo atsakomybė vertintina atskirai	LCVA, LYA – prašymai Nr. VLK-005, VLK-006
C10	Vilkaviškio 1941 m. burmistro, apskrities viršininko, policijos nuovados viršininko ir šaudžiusių lietuvių asmenvardžiai	NERASTA – 2026-10-20 ieškota Jägerio raporte, Ulmo ir Dortmundo nuosprendžiuose, Atlase, Yad Vashem, J. Rosino, A. Bubnio (angl.) ir USHMM tekstuose, S. Buchavecko straipsnyje, A. Bubnio 2017 m. monografijos ištraukose, interneto paieškomis lietuvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis	Asmenų įvardijimas pagal dokumentuotus veiksmus; vadovavimo atsakomybė vertintina atskirai	LCVA (apskrities viršininko, policijos ir savivaldybės 1941 m. fondai), LYA (C1, C2) – prašymai Nr. VLK-005, VLK-006
C11	Pinkas Hakehillot Lita (Yad Vashem, 1996), p. 233 (hebrajų k.); Yahadut Lita, 4 t., p. 273–274; A. Žilinskas, Dingusios tautos pėdsakais (2015)	NEMATYTA – nurodo J. Rosinas, USHMM enciklopedija ir vietos šaltiniai (7, 9 išnašos; A priedas)	Bendruomenės istorija; 1941 m. įvykiai	Bibliotekos; Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus
C12	Po 1941 m. lapkričio 15 d. vykdyto žydų turto pardavimo ar perdavimo dokumentai	NERASTA – 2026-10-20 ieškota tuose pačiuose šaltiniuose kaip C10; A. Bubnys ir USHMM enciklopedija pardavimą mini be dokumento nuorodos	Turto paėmimo, administravimo ir pardavimo grandinė	LCVA (apskrities ir miesto savivaldybės 1941–1942 m. fondai) – prašymas Nr. VLK-006
C13	Paminklo žudynių vietoje (Vienybės g.) užrašų nuotraukos ir jidiš užrašo tekstas	NERASTA – 2026-10-20 ieškota Atlase, Wikimedia Commons, EHRI, J. Rosino ir R. Salingerio puslapiuose; nuotrauka, iš kurios būtų galima perskaityti užrašą, nerasta	Užrašo tekstas („nacistiniai budeliai ir jų talkininkai“, apie 7000 žmonių) ir jo santykis su aukų skaičiais	Vilkaviškio rajono savivaldybė, Kultūros paveldo departamentas (prašoma prašyme Nr. VLK-003)
C14	Vilkaviškio rajono savivaldybės svetainės www.vilkaviskis.lt rajono ir žydų bendruomenės istorijos tekstai	NEPRIEINAMA – 2026-10-20 svetainė neleido automatinės prieigos; tekstai neužfiksuoti	Ar savivaldybės tekste minimas Vilkaviškio žydų nužudymas ir jo vykdytojai	Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija (prašoma 3(d) punkte)

Dokumentas bus pasirašytas kvalifikuotu elektroniniu parašu.

Grant Arthur Gochin
Citizen of the Republic of Lithuania

|

To:
Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre, J. Basanavičiaus a. 7, LT-70101 Vilkaviškis (info@vilkaviskisinfo.lt)
Administration of Vilkaviškis District Municipality, S. Nėries g. 1, LT-70147 Vilkaviškis (savivaldybe@vilkaviskis.lt)

CC:
Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania (centras@genocid.lt)
Ms Faina Kukliansky, Chair of the Lithuanian Jewish (Litvak) Community (via the Community mailbox info@lzb.lt)
Vilna Gaon Museum of Jewish History (muziejus@jmuseum.lt)
Arvydas Daunoravičius, Head of the Delegation of the Republic of Lithuania to the International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) (arvydas.daunoravicius@urm.lt)

Date – the date of the qualified electronic signature. No. VLK-002

REQUEST CONCERNING THE TEXTS OF THE VILKAVIŠKIS TOURISM AND BUSINESS INFORMATION CENTRE AND OF THE DISTRICT MUNICIPALITY ON THE KILLING OF THE JEWS OF VILKAVIŠKIS: RESTORE THE OMITTED LITHUANIAN PERPETRATORS

1. The applicant, the addressees and the nature of the request

I write as an independent researcher. This request sets out my research findings and sources so that the addressees can examine and apply them.

This request is part of my series of requests concerning Vilkaviškis: at the same time I am submitting request No. VLK-001 to the editors of the Universal Lithuanian Encyclopaedia concerning the article “Vilkaviškis”, request No. VLK-003 to the district municipality, the Ministry of Culture and the Department of Cultural Heritage concerning the marking and the register data of the killing site on Vienybės Street, request No. VLK-004 to the Vilkaviškis District Municipality Public Library concerning its local-lore portal[16], and requests Nos. VLK-005 and VLK-006 to the archives for copies of documents. Each request stands on its own, and the answer to this request does not depend on them. I have not submitted any earlier request to these addressees concerning these texts.

The addressees’ competence, as I understand it: the Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre – the texts published on its website www.vilkaviskisinfo.lt (the route “Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos”, the object page “Holokausto vieta Vilkaviškio mieste” and the route “Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo”) and their versions in other languages; Vilkaviškis District Municipality Administration – the texts on the history of the district and of its Jewish community published on the municipality’s website www.vilkaviskis.lt and the supervision of the activities of the Centre, which is owned by the municipality (public institution, code 300038616). Each addressee answers for its own texts; neither answer need wait for the other. The request does not concern the parts of the route on other places – Vištytis, Virbalis, Kybartai, Paražniai forest, Žyniai, Pilviškiai

and Kudirkos Naumiestis; I draw no conclusions about them here, and the data of those parts are not used in this request.

In this request the numbered parts are the sections of the request, and the items on which the addressees' decision is requested are marked as items 1, 1b, 1c, 1d and 3(a)–(d) (Annex B); there is no community-history item (2) in this request – it is in request No. VLK-001. Footnotes 1–16 are the same as in request No. VLK-001. Please register this request and give its registration number and the expected reply date.

2. Recipients of copies

To the recipients of copies. Copies are supplied for documentary notice, consideration and preservation within the recipients' respective remits. This request seeks substantive action only from the institutions controlling the identified texts, sites or records. I do not ask the recipients of copies to take decisions on these texts, sites or records or to direct the addressees' decisions; the copy to the Head of the IHRA Delegation is sent for information only, not to a body that decides on these texts, sites or records. I ask each recipient of a copy to confirm receipt of this request No. VLK-002 and its Annexes A–C and, where its records rules provide for it, to state its registration number and date. Where this is consistent with the recipient's powers and practice, I would be grateful to be told whether the material will be retained and how it may be accessed. These are requests, not an assertion that every recipient of a copy is obliged to register or retain this letter.

3. Current texts

The object page "Holokausto vieta Vilkaviškio mieste" (Holocaust site in the town of Vilkaviškis; the same text appears in the route "Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos"; texts captured on 20 October 2026).[17, 18] The page names among its literature A. Bubnys's study and the German judgments published in "Justiz und NS-Verbrechen" (vols. XVII and XIX). Its text largely reproduces the text of the Holocaust Atlas of Lithuania (Vilna Gaon Museum of Jewish History), which rests on the same literature,[2] but four sentences of the Atlas are missing from it – the opening sentence on the entry of the German army and the following three sentences naming Lithuanian perpetrators:

> „Po kelių dienų vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti komunistus, komjaunuolius ir žydus."
>
> „Šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai."
>
> „Egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai."

("A few days later local white-armbanders began arresting communists, Komsomol members and Jews." – "This time the Jews were shot by the Vilkaviškis policemen themselves." – "The execution was carried out by Lithuanian policemen led by Germans.") In the Centre's text the account of the arrests begins with „1941 m. birželio 30 d. suimtieji Vilkaviškio žydų vyrai buvo suvaryti […]" ("On 30 June 1941 the arrested Jewish men of Vilkaviškis were herded […]"), without saying who arrested them; the account of 15 November 1941 ends with the Jäger report figure, without saying who shot; and the account of early 1942 passes from „jis įsakė nedelsiant juos sunaikinti" ("he ordered them to be destroyed without delay") directly to „Tarp aukų buvo 2 vaikai, 1 moteris ir 7 vyrai" ("Among the victims were 2 children, 1 woman and 7 men"), without saying who carried out the execution.[17] The Centre's text keeps the Atlas sentences on the escort and guarding by Lithuanian policemen and on the shooting by German soldiers on 28 July. The text does not mention the killing of the women and children in September 1941.

The route “Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo” (From the life of the Jews of Vilkaviškis; text captured on 20 October 2026) describes the community’s life well and ends with the sentence:[19]

> „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“

(“Almost the whole Jewish community of this town was murdered in July – September 1941.”) The sentence names no perpetrator. The same page states: „Vėliau buvo suvaryti į getą, kuriuo tapo kunigų seminarijos teritorija (dabartinis siuvimo fabrikas, Vytauto g. 4).“ (“Later they were herded into a ghetto, which was the territory of the priests’ seminary (now the sewing factory, Vytauto g. 4).”)[19]

The municipality’s website. I could not capture the pages of www.vilkaviskis.lt: on 20 October 2026 the website did not allow automated access (Annex C, C14). According to a 2015 report in the newspaper Santaka, the history of the district on the municipality’s website was supplemented with a description of the Jewish community of Vilkaviškis.[21] A history of the district published on a private directory site, which may reproduce the municipality’s text, mentions the Jewish community (its description and the Centre’s route “Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo” open with the same sentence, „Labai sena ir didelė buvo Vilkaviškio žydų bendruomenė.“[19, 20]), the deportation of 569 people from the county to Siberia in June 1941 and the German bombing of 22 June 1941, and passes on to 1944 without mentioning the murder of the Jews of Vilkaviškis.[20] I do not know whether this is the municipality’s current text; item 1d is therefore conditional.

4. Item 1. Principal request: restore in the Centre’s object page the Lithuanian perpetrators named in its own sources

This item stands on its own: the decision on it does not depend on the decisions on the other items, and a dispute over one fact does not suspend undisputed corrections.

Victims and events. The Jewish men of Vilkaviškis were arrested at the end of June 1941 and confined in the seminary building and, from mid-July, in the barracks; in July 1941 they were shot (according to the Ulm court, on the barracks grounds; according to the Atlas, on 28 July on the training ground near the barracks; the sources disagree on whether this is the same event); the women and children were murdered in September 1941; another 115 Jews were murdered on 15 November 1941; in early 1942 ten Jews held in Lithuanian police custody were shot.[2–10]

Defect. The Centre’s text, which cites as its sources the same literature as the Atlas, omits, among others, the sentences in which local white-armbanders are named as having begun arresting the Jews and Lithuanian policemen as having shot them, while keeping the sentence in which the shooting is attributed to German soldiers. The reader is thus told that Lithuanians escorted and guarded and that Germans shot, but is not told that, according to the Atlas, local white-armbanders began arresting the Jews and that Lithuanian policemen carried out the execution of early 1942. This is an account weaker than the Atlas text published by a state museum, with which the Centre’s text coincides almost word for word (my inference from comparing the two texts), and weaker than the Centre’s own listed sources: the English version of A. Bubnys’s study states that “local white-bands started to arrest communists, members of the Young Communist League and the Jews”, and vol. XIX of “Justiz und NS-Verbrechen”, listed by the Centre, states that Jäger’s order was passed „an die Litauer“.[5, 6]

What the sources show. The Holocaust Atlas of Lithuania contains the three sentences quoted in part 3.[2] The Ulm Regional Court found that the shooting of at least 120 Jewish men between 16 and

31 July 1941 took place „unter Mitwirkung der litauischen Polizei“ (with the participation of the Lithuanian police), and that the Jews were arrested by the Eydtkau border police commissariat on Böhme’s instruction („liess … die Juden durch das GPK Eydtkau festnehmen“).[3] The Dortmund Regional Court found that in early 1942 the head of the Lithuanian Security Police reported 12 Jews held „in litauischem Polizeigewahrsam“ (in Lithuanian police custody), that they had been arrested by the German official Tietz or at his instigation, that Jäger’s shooting order was passed „an die Litauer“ (to the Lithuanians), and that the remaining 10 Jews were shot with a German observer watching.[4, 5] A. Bubnys states that the seminary building was “guarded by the local white-bands and the police”.[6]

German role. The courts found that the July shooting was ordered by H.-J. Böhme, head of the German Tilsit State Police, that he and W. Hersmann, head of the Tilsit SD, were present, that Tietz prepared the execution and Wiechert led the firing squad, that the shooting was carried out by a German firing squad, and that in early 1942 the order came from K. Jäger and was passed on by German officials.[3–5] The Ulm court also found that the Jews were arrested, on the order of the Tilsit Gestapo chief H.-J. Böhme, by the German Eydtkau border police commissariat (GPK Eydtkau), whose officials also took part in the shooting; the Dortmund court found that the German officials Tietz and Krumbach led groups of victims to the execution site and that the 12 Jews held in Lithuanian police custody in early 1942 had been arrested by Tietz or at his instigation. The Atlas and A. Bubnys attribute the arrests to local white-armbanders; these data are given separately and are not harmonised.[2–6] The Centre’s present sentences on the German Gestapo men and German soldiers remain unchanged.

I ask the Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre to insert in the object page “Holokausto vieta Vilkaviškio mieste” and in the corresponding part of the route “Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos”:

(i) before the sentence „1941 m. birželio 30 d. suimtieji Vilkaviškio žydų vyrai buvo suvaryti į buvusios Vilkaviškio seminarijos pastatą.“ the sentences:

> „Vokiečių kariuomenė Vilkaviškį užėmė pirmąją karo dieną. Po kelių dienų vietiniai baltaraiščiai pradėjo suiminėti komunistus, komjaunuolius ir žydus.“

(ii) after the sentence „Tą dieną buvo sušaudyta apie 500-600 žydų, 60-70 lietuvių komunistų ir sovietinių aktyvistų.“ the sentence:

> „Ulmo apygardos teismas 1958 m. nustatė, kad 1941 m. liepos 16–31 d. (tikslios datos teismas nenustatė) kareivinių teritorijoje vokiečių Tilžės valstybės policijos, SD ir Eitkūnų pasienio policijos pareigūnams sušaudant ne mažiau kaip 120 žydų vyrų dalyvavo lietuvių policija; ar tai buvo liepos 28 d. šaudymas, teismas nenurodė.“

(iii) after the sentence „Kai K. Jägeriui buvo pranešta, kad Vilkaviškyje vis dar yra žydų, jis įsakė nedelsiant juos sunaikinti.“ the sentence:

> „Egzekuciją įvykdė lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai.“

English control: (i) “The German army occupied Vilkaviškis on the first day of the war. A few days later local white-armbanders began arresting communists, Komsomol members and Jews.” (ii) “The Ulm Regional Court found in 1958 that the Lithuanian police took part when officials of the German Tilsit State Police, the SD and the Eydtkau border police shot at least 120 Jewish men on the barracks grounds between 16 and 31 July 1941 (the court could not fix the date); the court did not

state whether this was the shooting of 28 July." (iii) "The execution was carried out by Lithuanian policemen led by Germans."

Sentences (i) appear in the Atlas within quotation marks as a quotation (source not named; probably A. Bubnys's study, whose Lithuanian version I have not seen, Annex C, C4); sentence (iii) is the Atlas's own text; sentence (ii) reproduces the finding of the Ulm court.[2, 3] Please state the date of the change and provide the link to the updated text, also for the versions in other languages. If you do not accept the proposed text, please give a reasoned answer on each part of it and identify the primary sources used.

I take as the reference the formations and acts named in the Holocaust Atlas of Lithuania and found by the German courts (except the data placed in item 1b and data on which the sources disagree, which are given with attribution to their sources); the length and detail of a text may differ by medium, but a text omitting those formations and acts would not be accurate.

Item 1b. The killing of the women and children and the shooters of 15 November 1941

(a) Separately from item 1, please insert after the sentence „Tą dieną buvo sušaudyta apie 500-600 žydų, 60-70 lietuvių komunistų ir sovietinių aktyvistų." (and after the sentence of item 1(ii), if it is accepted) the following sentence, or give reasons for not inserting it:

> „1941 m. rugpjūčio 1 d. į kareivines perkeltos žydų moterys ir vaikai; jie nužudyti 1941 m. rugsėjo 24 d."

English control: "On 1 August 1941 the Jewish women and children were moved to the barracks; they were murdered on 24 September 1941."

(b) Separately from (a), please insert after the sentence „Vokiečių saugumo policijos ir SD vado K. Jägerio raporte pažymėta, jog tą dieną Vilkaviškyje buvo nužudyta 115 žydų (36 vyrai, 48 moterys ir 31 vaikas)." the following sentence, or give reasons for not inserting it:

> „Holokausto Lietuvoje atlaso duomenimis, šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai; JAV Holokausto memorialinio muziejaus stovyklų ir getų enciklopedija šį šaudymą priskiria 3-iojo operatyvinio būrio daliniui."

English control: "According to the Holocaust Atlas of Lithuania, this time the Jews were shot by the Vilkaviškis policemen themselves; the USHMM Encyclopedia of Camps and Ghettos attributes this shooting to a unit of Einsatzkommando 3."

Sources and their nature: the date of 1 August is given by J. Rosin and the USHMM Encyclopedia of Camps and Ghettos; the date of 24 September by J. Rosin, Yad Vashem, the USHMM encyclopedia and A. Bubnys with reference to E. Oshry; this killing is not recorded in the Jäger report and is not described in the Atlas.[6–9] The shooters of 15 November: the Atlas and A. Bubnys name the Vilkaviškis policemen; the USHMM encyclopedia attributes the shooting to a unit of Einsatzkommando 3; the Jäger report's entry does not name the executing unit; I therefore give this sentence separately, attributed to its sources.[2, 6, 7, 10]

Item 1c. The route "Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo"

Please replace the sentence „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais." with the following text, or give reasons for not doing so:

> „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais. Holokausto Lietuvoje atlaso duomenimis, žydus suiminėti pradėjo vietiniai

> baltaraiščiai; 1941 m. liepos 28 d. lietuvių policininkai vedė aukas prie griovio ir saugojo šaudymo vietą, o šaudė vokiečių kareiviai. Vokietijos teismas nustatė, kad žydus suėmė vokiečių Eitkūnų pasienio policijos komisariatas ir kad 1941 m. liepos antroje pusėje kareivinių teritorijoje ne mažiau kaip 120 žydų vyrų sušaudė vokiečių Tilžės valstybės policijos ir SD bei Eitkūnų pasienio policijos komisariato pareigūnai, dalyvaujant lietuvių policijai. 1941 m. lapkričio 15 d. nužudyta dar 115 žydų, o 1942 m. pradžioje 10 lietuvių policijos areštinėje laikytų žydų K. Jägerio įsakymu, kurį perdavė vokiečių pareigūnai, sušaudė lietuvių policininkai; Atlaso duomenimis, jiems vadovavo vokiečiai, o teismo duomenimis šaudymą stebėjo vokiečių pareigūnas.“

English control: “Almost the whole Jewish community of this town was murdered in July – September 1941. According to the Holocaust Atlas of Lithuania, local white-armbanders began arresting the Jews; on 28 July 1941 Lithuanian policemen led the victims to the ditch and guarded the shooting site, and German soldiers shot. A German court found that the Jews were arrested by the German Eydtkau border police commissariat and that in the second half of July 1941 at least 120 Jewish men were shot on the barracks grounds by officials of the German Tilsit State Police and SD and of the Eydtkau border police commissariat, with the participation of the Lithuanian police. On 15 November 1941 another 115 Jews were murdered, and in early 1942 ten Jews held in Lithuanian police custody were shot by Lithuanian policemen on K. Jäger’s order, passed on by German officials; according to the Atlas, they were led by Germans, and according to the court a German official observed the shooting.”

The first sentence is the Centre’s own; the following sentences rest on the Atlas, the Ulm and Dortmund judgments and the Jäger report.[2–5, 10] I ask separately about the sentence on the ghetto in the seminary in item 3(c). Please consider the shooters of 15 November 1941 named in the Atlas separately, as under item 1b(b) (the sources disagree).

Item 1d. The history of the district on the municipality’s website

This item is addressed to Vilkaviškis District Municipality Administration and is conditional, because I could not capture the municipality’s pages. If the history of the district or of the Jewish community on www.vilkaviskis.lt does not mention the murder of the Jews of Vilkaviškis and its perpetrators, please insert after the sentence on the entry of the German army into the town on 22 June 1941 (in the text on the private site, after „Jie užėmė įstaigas, į nelaisvę paėmė visus uniformuotus tarnautojus.“) the following text, or give reasons for not inserting it:

> „1941 m. liepą–lapkritį ir 1942 m. pradžioje buvo iššudyta beveik visa Vilkaviškio žydų bendruomenė. Holokausto Lietuvoje atlaso duomenimis, žydus suiminėti pradėjo vietiniai baltaraiščiai, o 1941 m. liepos 28 d. lietuvių policininkai vedė aukas prie griovio ir saugojo šaudymo vietą; Vokietijos teismai nustatė, kad žydus suėmė vokiečių Eitkūnų pasienio policijos komisariatas, kad 1941 m. liepos antroje pusėje ne mažiau kaip 120 žydų vyrų sušaudė vokiečių Tilžės valstybės policijos ir SD pareigūnai, dalyvaujant lietuvių policijai, ir kad 1942 m. pradžioje lietuvių policijos areštinėje laikytus žydus K. Jägerio įsakymu, perduotu per vokiečių pareigūnus, sušaudė lietuviai (Atlaso duomenimis – lietuvių policininkai, kuriems vadovavo vokiečiai).“

English control: “In July–November 1941 and early 1942 almost the whole Jewish community of Vilkaviškis was murdered. According to the Holocaust Atlas of Lithuania, local white-armbanders began arresting the Jews, and on 28 July 1941 Lithuanian policemen led the victims to the ditch and guarded the shooting site; German courts found that the Jews were arrested by the German Eydtkau

border police commissariat, that in the second half of July 1941 at least 120 Jewish men were shot by officials of the German Tilsit State Police and SD, with the participation of the Lithuanian police, and that in early 1942 Jews held in Lithuanian police custody were shot, on K. Jäger's order passed on through German officials, by Lithuanians (according to the Atlas, Lithuanian policemen led by Germans)."

The text rests on the Atlas and on the findings of the Ulm and Dortmund judgments.[2–5] If the municipality's text contains the sentence „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.", please apply the proposal of item 1c to it. If the municipality's text already names the white-armbanders and the Lithuanian police and their acts, please provide it and treat this item as withdrawn; a general formula (e.g. "Nazis and their helpers") does not meet this condition.

Historical standard

The Working Definition of Holocaust Denial and Distortion of the International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), adopted at the IHRA Plenary in Toronto on 10 October 2013, is legally non-binding; I apply it as an interpretive standard. It states that Holocaust distortion refers, inter alia, to: "Intentional efforts to excuse or minimize the impact of the Holocaust or its principal elements, including collaborators and allies of Nazi Germany" (official IHRA Lithuanian translation: „Tyčinėmis pastangomis pateisinti arba sumenkinti Holokausto poveikį arba jo esminius elementus, įskaitant nacistinės Vokietijos kolaborantus ir šalininkus").[22] The IHRA 2021 publication "Understanding Holocaust Distortion" gives as an example (p. 7) that asserting that the Holocaust is not relevant to a nation's history because it was a Nazi German organized crime "could be a form of distortion if it ignores the roles played by local collaborators or members of the Axis in the crimes of the Holocaust"; it also identifies (p. 8, in the context of the concentration and death camps established by Nazi Germany) as a form of distortion one that "shifts sole blame for the Holocaust onto local collaborators" while ignoring Nazi Germany's responsibility for the genocide.[22] I apply this example by analogy only: the Centre's texts do not assert that the Holocaust is irrelevant to Lithuanian history, but the sentences of their source naming Lithuanian formations have been omitted from them, leaving only the German shooters. VLE's own article "Holokaustas" states: „Lietuvoje per nacių Vokietijos okupaciją Holokaustą 1941–44 organizavo vokiečiai, bet į šį nusikaltimą buvo įtraukta dalis vietos gyventojų ir kolaboruojančių institucijų (vadinamoji lietuvių savivalda)." ("In Lithuania, during the Nazi German occupation, the Holocaust of 1941–44 was organised by the Germans, but part of the local population and collaborating institutions (the so-called Lithuanian self-government) were drawn into this crime.")[23] The proposed text therefore keeps the German role and restores the acts of the Lithuanian formations.

I apply this standard to the effect of the text on the reader; this is my application, as a researcher, of a non-binding standard, not a statement about anyone's intentions. The Centre's text, from which the sentences of its own source naming the local white-armbanders as arresters and the Lithuanian policemen as shooters were omitted while the attribution of the shooting to German soldiers was kept, and the sentence „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais", create a risk of distorting the history of the Holocaust under that interpretive standard, because they do not name the documented acts of the Lithuanian formations – the participation of local white-armbanders in the arrest of the Jewish men, the participation of the Lithuanian police in the shooting and the shooting of Jews by Lithuanian policemen in early 1942. This assessment concerns the effect of the text on the reader, not the intentions of its authors. I do not

assert that this text is Holocaust denial, that it meets the element of intent mentioned in the definition, or that IHRA has decided anything about it.

I do not assert that any editor, author or employee has committed a criminal offence. This is a request for historical accuracy and does not depend on any criminal-law assessment.

5. Item 3. Texts held and source questions

Please provide the following texts and data held, or state that they are not held:

(a) the texts of the route “Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos”, of the object page “Holokausto vieta Vilkaviškio mieste” and of the route “Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo” in every other language in which they are published (English, Polish, Russian, German), and of any printed leaflet, audio guide or board using the same texts;
(b) the author, editor and date of preparation of the Vilkaviškis part of the route “Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos”, if recorded in documents held, the text from which it was prepared, and any document held recording the decision on the content of this text;
(c) any document or publication held on which the statement is based that the ghetto was the territory of the priests’ seminary (the Atlas and the USHMM Encyclopedia of Camps and Ghettos state that the Jewish men were first held in the seminary building and from mid-July in the barracks, where the ghetto was set up; footnotes 2, 7);
(d) from Vilkaviškis District Municipality Administration: the current texts on the history of the district and of the Jewish community published on www.vilkaviskis.lt, with the date of their last change, and whether that text contains the sentence „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“

Separately and voluntarily, outside the Law on the Right to Obtain Information and on the Re-use of Data, I ask the Centre to explain why the Atlas sentences quoted in part 3 were not included in the Centre’s text.

6. Missing data and the addressees’ responsibility

Some data are not available to me. Annex C lists them separately: data I searched for but did not find (stating where I searched); documents I know of from other sources but have not seen (stating who cites them and where); and documents I cannot yet obtain. That I did not find something does not mean that no such document exists. The addressees control the texts, sites and records identified and are responsible for their content; they can call on specialists and have access to holdings and archives, and so can prepare for their public texts, as fully and accurately as possible, the account of the 1941–1942 killings of the Jews of Vilkaviškis. I ask them to do so, treating the material I have supplied as a starting point, not a finished account. The incompleteness of my material is not a reason not to correct the defects identified in the texts.

7. Historical truth and reconciliation

Eighty-one years have passed since the end of the Holocaust, and thirty-six years since Lithuania restored its independence. There has been ample time for Lithuania to research, document, acknowledge and accurately present the history of the destruction of its Jewish communities, including the documented roles of Lithuanian individuals, institutions and formations in their persecution, dispossession and murder.

It is deeply regrettable that, after so many decades, we must still struggle over the public acknowledgment of established historical facts. These disputes should no longer be battles over national memory, but shared efforts to establish historical truth.

Reconciliation cannot be built upon silence, omission, euphemism or the displacement of responsibility. It must begin with an honest acknowledgment of what happened, who suffered, who acted and what the historical evidence establishes. Recognizing documented Lithuanian participation does not assign collective guilt to the Lithuanian people; it establishes the historical responsibility of those individuals and institutions whose actions the records demonstrate.

Historical truth and reconciliation are not merely obligations to the dead. They are responsibilities to the living and to future generations. The lessons of the Holocaust must be taught accurately, understood honestly and applied to the present, so that hatred, persecution and genocide may never be repeated.

The responsibility to preserve and tell this history truthfully belongs to all of us. I therefore submit this request in the spirit of historical truth, accountability and reconciliation, and ask your institution to contribute through accurate research, explicit acknowledgment and appropriate correction of the public record.

8. Answer requested and procedure

For each item addressed to it – 1, 1b, 1c, 1d and each of 3(a)–(d) – I ask each addressee to state the decision (accepted, accepted in part, or not accepted), with the factual reasons and sources; if it does not accept the proposed wording, to propose a source-based alternative that keeps the data on the Lithuanian formations and their acts; to state which sources it examined; and to state the registration number of this request, the competent decision-maker, the date of the decision and the implementation date, and provide the link to the updated text or a photograph.

Please examine this request under the procedure established by the Law of the Republic of Lithuania on Public Administration and within the period set by Article 10(4) of that Law, insofar as it applies to each addressee. Please examine the part requesting documents and information (items 3(a)–(d), insofar as they request documents and recorded information already held) under Article 2(1)(1), Article 4(1) and Article 13(1) of the Law of the Republic of Lithuania on the Right to Obtain Information and on the Re-use of Data; if part of the data falls within the exclusions in Article 2(2) of that Law, please provide the remainder under Article 14(3) and give reasons for any refusal. Insofar as Article 10(5) of the Law on Public Administration applies, please state in the decision its legal and factual basis, the reasons, the appeal procedure, the decision-maker and the date of the decision. If the proposals are accepted, please also state the implementation deadline. I distinguish the duty to provide documents and information already held from decisions on the content of public texts and markings. If any addressee considers these periods inapplicable to it, please say so and indicate the expected reply date.

Annexes

Annex A – History of the Jewish community of Vilkaviškis (the applicant’s research findings, with footnotes and a list of conflicts between sources; the same as in request No. VLK-001).
Annex B – Table 1: item decision matrix; Table 2: formations, acts and sources; Table 3: comparison of the wording with the sources.
Annex C – Missing-data inventory.

Yours faithfully
Grant Arthur Gochin
Citizen of the Republic of Lithuania

Footnotes

1. Visuotinė lietuvių enciklopedija (Universal Lithuanian Encyclopaedia), article “Vilkaviškis”, section “Istorija”, https://www.vle.lt/straipsnis/vilkaviskis/ (text captured on 20 October 2026).

2. Holocaust Atlas of Lithuania (Vilna Gaon Museum of Jewish History), item No. 41 “Vilkaviškio ir jo apylinkių žydų žudynės” (Mass Murder of the Jews of Vilkaviškis and surrounding areas), http://www.holocaustatlas.lt/main.php?l=LT&act=a_atlas/search//page/1/item/41/; English version – http://www.holocaustatlas.lt/main.php?l=EN&act=a_atlas/search//page/1/item/41/ (both captured on 20 October 2026). The Atlas gives in its bibliography Justiz und NS-Verbrechen, vol. XVII, case No. 521, and vol. XIX, case No. 547 (footnotes 4 and 5), and links to A. Bubnys’s study (footnote 6). The two language versions differ in places; for example, the Lithuanian sentence „Šį kartą žydus šaudė patys Vilkaviškio policininkai“ is rendered in English as “Lithuanian police from Vilkaviškis shot them”, and „kuriems vadovavo vokiečiai“ (led by Germans) as “under German supervision”.

3. Judgment of the Ulm Regional Court (Landgericht Ulm) of 29 August 1958, Ks 2/57 (Justiz und NS-Verbrechen, vol. XV, No. 465), part II, section XVIII “Wilkowischken” (findings of fact and assessment of the evidence) and the sentencing part; full German text: https://phdn.org/archives/holocaust-history.org/german-trials/einsatz-ulm.shtml (captured on 20 October 2026). The page of the printed collection on which this section appears has not been identified. The outcome of any appeal against this judgment and the judgment of the Ulm court of 3 November 1960 in the same case (cited on p. 779 of the 1961 Dortmund judgment) have not been seen (Annex C, C6).

4. Judgment of the Dortmund Regional Court (Landgericht Dortmund) of 12 October 1961, 10 Ks 1/61 (Justiz und NS-Verbrechen, vol. XVII, No. 521), pp. 766, 773–775, 780, 785–786, junsv.nl, p. 774 (pages captured on 20 October 2026). According to the editorial note on p. 751, the Federal Court of Justice (4 StR 259/62, 7 September 1962) set aside the sentence against Krumbach and the judgment against another accused; see footnote 5.

5. Judgment of the Dortmund Regional Court of 5 February 1963, 10 Ks 1/61 (Justiz und NS-Verbrechen, vol. XIX, No. 547a), pp. 3, 19–21, junsv.nl, p. 21 (pages captured on 20 October 2026). On p. 3 the judgment states that Krumbach had been found guilty with final effect (rechtskräftig) of aiding the killing of 827 people; according to p. 786 of the 1961 judgment, that figure includes the cases “Wilkowischken I” (120 people) and “Wilkowischken II” (10 people), which pp. 19–21 of the 1963 judgment describe as Krumbach’s cases. The appeal on points of law had been lodged by the prosecution. The decision of the Federal Court of Justice (No. 547b) has not been seen.

6. A. Bubnys, “Holocaust in Lithuanian Province in 1941”, study prepared for the International Commission for the Evaluation of the Crimes of the Nazi and Soviet Occupation Regimes in Lithuania, English version, pp. 69–71 (section on Vilkaviškis County), https://www.komisija.lt/wp-content/uploads/2016/06/A.Bubnys_Province_ENG.pdf (captured on 20 October 2026). The author cites the interrogation records of S. Belkin of 16 November 1944 (LYA, f. K-1, file 8929/3, pp. 211–213) and of J. Valaitis of 14 November 1944 (LYA, f. K-1, ap. 8, b. 194, p. 249; in footnote 1 on p. 70, on 15 November 1941, the reference is incomplete – “K-1. inv.sched. 8, file 249-250”) (the author’s “p.”), E. Oshry’s book and a manuscript by Sliesoraitienė; the applicant has not seen these sources (Annex C, C1–C3). The English version gives the date of confinement in the seminary as “30 April”; the Lithuanian text reproduced in the Atlas gives „Birželio 30 d.“ (30 June). The Lithuanian version of the study has not been seen (Annex C, C4).

7. A. Kruglov and K. Reichelt, “Vilkaviškis”, in: The United States Holocaust Memorial Museum Encyclopedia of Camps and Ghettos, 1933–1945, vol. II, part B (ed. M. Dean; Bloomington, 2012), pp. 1142–1144 (text captured on 20 October 2026 from a copy of the Lithuania section: vilna.co.il). The entry cites, among other things, material of the Soviet Extraordinary State Commission (GARF, f. 7021, op. 94, d. 419) and LCVA, f. R-678, ap. 1, b. 1; the applicant has not seen them (Annex C, C5, C9).

8. Yad Vashem, “The Untold Stories”, community page “Vilkaviškis”, https://collections.yadvashem.org/en/untold-stories/community/14621523, and killing site “Murder Story of Vilkaviskis Jews at the Military Barracks in Vilkaviškis”, https://collections.yadvashem.org/en/untold-stories/killing-site/14626125 (both captured on 20 October 2026). The pages quote testimony from the Koniuchowsky collection (YVA O.71/160); these are testimonies, not established facts.

9. J. Rosin, “Vilkaviškis (Vilkovishk)”, in: Preserving Our Litvak Heritage, vol. I, JewishGen, pp. 633–660, https://www.jewishgen.org/yizkor/lithuania4/lit4_633.html and the following web pages lit4_634–lit4_636 (captured on 20 October 2026). The text has no footnotes; its bibliography names Yad Vashem, YIVO and other archival collections. On JewishGen

this text replaces the translation of the Pinkas Hakehillot Lita entry (Yad Vashem, 1996, p. 233), which the applicant has not seen.

10. Report of K. Jäger, commander of the security police and SD (Einsatzkommando 3), of 1 December 1941, entry „15.11.41 Wilkowiski 36 Jews, 48 Jewesses, 31 Jewish children 115“, English translation published by the Holocaust Historical Society, https://www.holocausthistoricalsociety.org.uk/contents/einsatzgruppen/karljaegerreport.html (captured on 20 October 2026). The German original has not been seen; the Lithuanian edition is in Masinės žudynės Lietuvoje, part 1 (Vilnius, 1965), p. 135, as cited by historians.

11. S. Buchaveckas, “Holokaustas Vilkaviškio apskrityje: Pilviškių žydų bendruomenė ir jos likimas 1941 m.”, Genocidas ir rezistencija, 2011, No. 2(30), pp. 7–39, footnote 127, https://www.journals.vu.lt/gr/article/download/37741/35455/99780 (captured on 20 October 2026). The letter is quoted by the author; the applicant has not seen the original (Annex C, C7). The journal is published by the Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania; it is cited here only for the document text the author quotes. Another text of the same document, and testimony, are published in the LRT radio programme “Radijo dokumentika”, reproduced on the website of the Lithuanian Jewish (Litvak) Community: “Vilkaviškio legenda: statyti sinagogą leidimą davė karalienė Bona”, 30 January 2017, https://www.lzb.lt/2017/01/30/vilkaviskio-legenda-statyti-sinagoga-leidima-dave-karaliene-bona/ (captured on 20 October 2026).

12. J. Gar, “Vilkaviškis”, Encyclopaedia Judaica (2nd ed.), https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/vilkaviskis (captured on 20 October 2026).

13. L. Venclauskas, “Antisemitizmas Lietuvoje 1939–1940 metais – Valstybės saugumo departamento pranešimai”, Darbai ir dienos, 2017, No. 67, pp. 293–332, at pp. 306–307 (agent report of March 1939, LCVA, f. 378, ap. 10, b. 158, l. 1), lituanistika.lt (captured on 20 October 2026).

14. N. and S. Schoenburg, Lithuanian Jewish Communities (New York, 1991), entry “Vilkovishk (Vilkaviskis)”, pp. 344–348, archive.org (captured on 20 October 2026).

15. Vilna Gaon Museum of Jewish History, “Vilkaviškis (Vilkovishk)”, https://www.jmuseum.lt/vilkaviskis/ (captured on 20 October 2026).

16. Vilkaviškis District Municipality Public Library, portal “Vilkaviškio krašto e-etnografijos akademija”, entry “Vilkaviškis”, https://etnografijavilkaviskis.lt/vilkaviskis/ (captured on 20 October 2026).

17. Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre, object page “Holokausto vieta Vilkaviškio mieste”, https://www.vilkaviskisinfo.lt/marsrutai/vilkaviskio-rajono-holokausto-atminimo-vietos/holokausto-vieta-vilkaviskio-mieste/ (captured on 20 October 2026). The English version of the route did not display a narrative text on that date.

18. Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre, route “Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos”, https://www.vilkaviskisinfo.lt/marsrutai/vilkaviskio-rajono-holokausto-atminimo-vietos/ (captured on 20 October 2026).

19. Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre, route “Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo”, https://www.vilkaviskisinfo.lt/marsrutai/is-vilkaviskio-zydu-gyvenimo/ (captured on 20 October 2026).

20. “Vilkaviškio rajono savivaldybės istorija”, as published on the private directory site lrvalstybe.lt, https://www.lrvalstybe.lt/savivaldybes/vilkaviskio-rajono-savivaldybe (captured on 20 October 2026). It has not been verified whether this text reproduces the municipality’s own text (Annex C, C14).

21. K. Žalnierukynaitė, “Vilkaviškio tinklalapis pasipildė žydų istorija”, Santaka, 14 December 2015, https://www.santaka.info/index.php/2015/12/14/vilkaviskio-tinklalapis-pasipilde-zydu-istorija/ (captured on 20 October 2026).

22. IHRA, “Darbinė Holokausto neigimo ir iškraipymo apibrėžtis” (official Lithuanian translation), https://holocaustremembrance.com/resources/darbine-holokausto-neigimo-ir-iskraipymo-apibreztis; English text – IHRA, Understanding Holocaust Distortion: Contexts, Influences and Examples (IHRA, 2021), pp. 46–47 (the definition) and pp. 7–8 (role of local collaborators), https://holocaustremembrance.com/wp-content/uploads/2023/09/Understanding-Holocaust-Distortion-Contexts-Influences-and-Examples-IHRA.pdf (both accessed 17 October 2026).

23. VLE article “Holokaustas” (Holocaust), section “Holokaustas Lietuvoje”, https://www.vle.lt/straipsnis/holokaustas/ (text captured on 17 October 2026).

ANNEX A. HISTORY OF THE JEWISH COMMUNITY OF VILKAVIŠKIS

These are the applicant's research findings, which the editors may verify and develop. Conflicts between sources are stated; figures are not averaged. Footnote numbers correspond to those of the main text. The content of witness testimony is given as the witnesses' statements, not as established facts.

Names

In Lithuanian Vilkaviškis, in Yiddish Vilkovishk, in Polish Wyłkowyszki, in German Wilkowischken, in Russian Volkovyshki.[9, 12] The town is not the same as Vilkija (Vilki) or Virbalis (Virbaln). Kybartai, Virbalis, Pilviškiai and Kudirkos Naumiestis, which lay in the same county and whose Jews were murdered in separate actions, are separate communities; data on their fate are not used here except as context expressly marked.[3, 6]

Settlement and early period

According to communal tradition, Jews lived in the area already in the 14th century; the oldest tombstones found in the old cemetery date from 1575.[9, 12] According to the same tradition, the synagogue was built in 1545 with timber granted by Queen Bona; the article "Vilkaviškis" and the Vilna Gaon Museum of Jewish History give 1623 as the year the (wooden) synagogue was built.[1, 9, 15] In 1679 the ruler John III Sobieski granted the Jews of Vilkaviškis a privilege to trade freely, practise crafts, rent and keep taverns and to have community buildings – a mikveh, a ritual slaughterhouse, prayer houses and a cemetery.[15] J. Rosin states that the community's register (pinkas) for 1692–1833 is held in the Central Archives for the History of the Jewish People in Jerusalem.[9]

Population

In 1856 the community numbered 4,417 people (as against 834 Christians), according to the Encyclopaedia Judaica.[12] In 1857, 4,559 of 5,503 inhabitants were Jews (83%) (J. Rosin; the Vilna Gaon Museum gives 4,659 of the same total).[9, 15] In 1897, 3,480 of 5,788 inhabitants were Jews (60%).[9, 12] According to the 1923 census, 3,206 of 7,263 inhabitants were Jews (44%); A. Bubnys gives 3,166 Jews (45.2%).[1, 6, 9, 12] In 1939, 3,609 Jews lived in the town (45% according to the Encyclopaedia Judaica and N. and S. Schoenburg).[12, 14] On 1 January 1941, according to A. Bubnys, 6,994 Jews lived in the whole county.[6] The present VLE article gives the totals of 5,503 for 1858 and 5,788 for 1879 (request No. VLK-001, item 3(d)).[1]

Restrictions, trades and the workers' movement

From 1823 to 1862 new Jews were forbidden to settle in the town, which lay near the border with Prussia.[12] In the 19th century the Jews were the majority of the town's inhabitants; they lived from trade with Germany in grain and timber, from crafts and partly from agriculture.[9, 12] Vilkaviškis was a centre of pig-bristle processing: in 1900 about 1,000 workers were employed in this industry, and the large factories belonged to Jews.[9] In 1896 the Bund organised a strike at one factory; the Jewish brush workers formed a union, which in 1898 published the clandestine periodical Veker; according to the Encyclopaedia Judaica, the brushmaking industry was predominantly Jewish and employed hundreds of Jewish workers.[9, 12] J. Rosin lists fires in 1882, 1886 and 1895 and a large fire in 1905, after which help came from the Alliance Israélite and from Barons Rothschild and Hirsch; the dates differ from those in the VLE article (1882, 1885, 1888).[1, 9]

Religious, welfare and educational institutions

Before the First World War there were the old synagogue, a beth midrash, four kloyzn and a shtibl; rabbis of the town included Eliezer Landa, Ya'akov David Vilevsky and Tsevi Hirsh Mah-Yafith; the last rabbi, Eliyahu-Aharon Grin, was murdered in 1941.[9, 14] The community maintained the welfare societies Gemiluth Khasadim, Maskil el Dal, Linath haTsedek and Bikur Kholim, and a home for the aged built in 1912; between the wars the municipality allotted 2,000 litas a year to the home for the aged and 2,400 litas to the OZE clinic.[9] A Hebrew high school (gymnasium) was founded in 1919; for several years the Lithuanian government supported it; the cornerstone of the new building of the high school and the vocational (ORT) school was laid on 20 June 1929; there were also a kindergarten, a Tarbut elementary school, a Yavneh religious school, a Yiddish school and libraries.[9, 14] According to local sources (the route text of the Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre and a 2017 LRT radio documentary), the former gymnasium building now houses the district municipality; this has not been verified from official records.[11]

Civic life between the wars

During the German occupation of 1915–1918 the mayor of the town was a Jew, Bendet Rabinovitz.[9] In 1919–1925 an elected Jewish community committee was active.[9] In the municipal council elections Jews won 11 of 21 seats (1921), 12 of 24 (1924; according to A. Bubnys, in the September 1924 elections the Jewish representatives won the majority, and Mauša Kleinšteinas was elected head of the council[6]), 8 of 12 (1931) and 6 of 12 (1934); Meir Varshavsky was for many years deputy mayor and treasurer of the municipality.[9] A society of Jewish veterans of the Lithuanian wars of independence had 25 members.[9] According to the 1931 survey, 130 of the town's 154 shops (84%) belonged to Jews; in 1937, 87 Jewish artisans worked in the town; the Jewish People's Bank had 718 members in 1928.[9] Zionist parties and youth organisations (HeKhalutz, HaShomer HaTsair, Betar), the sports society Maccabi (168 members) and other clubs were active; some young people emigrated to Eretz Israel, others to the United States and South Africa.[9]

Hostility before 1941

J. Rosin states that in the early 1920s Lithuanian- and Hebrew- or Yiddish-language signs of Jewish shops were smeared with tar at night; that after 1926 Lithuanian cooperatives were encouraged to compete with Jewish merchants; and that at the end of 1935 the Jewish manager of the power station was dismissed on the pretext of "restrictions".[9] On 10 March 1939, according to a State Security Department agent report, posters were hung up in Vilkaviškis stating that „mūsų valstybės viduje yra parazitų – žydų" ("within our state there are parasites – Jews"), urging „Nepirkime nieko pas žydus" ("Let us buy nothing from Jews") and „Lietuva – lietuviams" ("Lithuania for the Lithuanians"), and threatening „pavadinti žydberniais" ("to call Jew-lackeys") those who bought from Jews.[13] A 1939 report of the Vilkaviškis unit of the State Security Department mentions residents' dissatisfaction with Jews arriving from the Klaipėda region (LCVA, f. 378, ap. 10, b. 158, ll. 91–91 v.).[13] The authors of the posters are not identified; in the published State Security Department file for 1939–1940 no violence or court case concerning Vilkaviškis was found. These data are not linked to the persons who acted in 1941. In autumn 1939, according to J. Rosin, Vilkaviškis received about 300 refugees from the Suwałki region, who were given a warm welcome and help (compare the report of the Vilkaviškis unit mentioned above).[9, 13]

The Soviet occupation of 1940–1941

According to J. Rosin, after the annexation of Lithuania most Jewish factories and shops were nationalised, the Zionist parties and youth organisations were disbanded, several activists were detained and the Hebrew educational institutions were closed; five families and two single men were deported to Siberia, the heads of the families being sentenced to 5–18 years of forced labour.[9]

1941: occupation, persecution, ghetto, property

22 June 1941. At dawn the town was bombed by the German air force; the centre was destroyed and most Jewish houses, including the old synagogue, burned.[1, 9] The German army entered the town on the first day of the war.[2, 9] According to A. Bubnys, the Germans set up a German military commandant's office and established the Lithuanian police and a squad of "partisans" (white-armbanders); according to the USHMM encyclopedia, "Lithuanian nationalists established a local authority and a police force", which implemented anti-Jewish measures (yellow badges, a ban on using sidewalks, forced labour, beatings).[6, 7] J. Rosin writes that Lithuanian nationalists robbed Jewish houses and led Germans into them.[9]

Arrest of the men and the seminary. According to the Atlas and A. Bubnys, a few days later local white-armbanders began arresting communists, Komsomol members and Jews; on 30 June the arrested Jewish men were herded into the building of the former seminary; according to A. Bubnys, the building was guarded by the local white-armbanders and the police, and the prisoners were beaten, searched and robbed.[2, 6] The Ulm Regional Court found: „Im Rahmen des Säuberungsbefehls liess der Angekl. Böhme die Juden durch das GPK Eydtkau festnehmen." (In execution of the cleansing order, the accused Böhme had the Jews arrested by the Eydtkau border police commissariat.)[3] These data are given separately and are not harmonised. The USHMM encyclopedia gives 27 June and states that "the occupying authorities" confined the men; J. Rosin writes that "one night at the beginning of July, on orders from the Tilzit Gestapo", the men were led by Lithuanian policemen to the seminary, where policemen standing in two lines beat them with sticks and iron bars, and three men who resisted, among them Yosef Tchihak, were killed.[7, 9]

The barracks ghetto. On 14 July (the Atlas; the USHMM encyclopedia – "in mid-July") the men were moved to the former military barracks, surrounded with barbed wire; a Jewish council of at least four members was set up; according to the USHMM encyclopedia, the ghetto guards were Lithuanian auxiliary policemen, and much of the forced labour was connected with the local German Feldkommandantur.[2, 7] On 1 August the women and children were moved to the ghetto (J. Rosin, the USHMM encyclopedia); J. Rosin states that each could take 25 kg of belongings and that the Lithuanian guard forbade the women to approach the graves.[7, 9]

The killings

July 1941 (the courts – 16–31 July; other sources – 28 July; whether this is one event is not established). The Ulm Regional Court found that between 16 July and the end of July 1941 at least 120 Jewish men were shot on the barracks grounds by members of the Stapo and SD Tilsit and the Eydtkau border police commissariat, in the presence of H.-J. Böhme and W. Hersmann, "with the participation of the Lithuanian police"; the victims had to hand over their valuables and dig a trench.[3] The Dortmund Regional Court found that the Jews had mostly been held by a police battalion stationed in the town, that Tietz had prepared the execution, that the German officials Tietz and Krumbach led groups of victims to the execution site and Krumbach took part in the outer cordon, and that a 20-man firing squad of the Stapo and SD under Wiechert shot at an old shooting range on the edge of the town, beside two mass graves; two Jews drowned in a pond. The 1961

judgment (p. 773) dates this episode „In der zweiten Junihälfte“ (second half of June), the 1963 judgment (p. 19) „In der zweiten Julihälfte 1941“.[4, 5] According to J. Rosin, on 27 July the ghetto was surrounded in force by Lithuanian guards, and the commander of the guard had 250 Jewish men dig ditches in the training yard of the barracks; a 2017 LRT radio programme states that „Liepos pabaigoje getą apsupo baltaraiščiai“ (“at the end of July the ghetto was surrounded by white-armbanders”).[9, 11] According to the Atlas and A. Bubnys, on 28 July two lorries of German Gestapo men arrived; Lithuanian policemen led the prisoners in groups to the ditch on the training ground and guarded the barracks and the shooting site; the German soldiers shot; 500–600 (the Atlas) or 500–700 (A. Bubnys) Jews and 60–70 Lithuanian communists and Soviet activists were shot; according to A. Bubnys, only seven Jewish men escaped.[2, 6] J. Rosin gives 800 men, including 65 non-Jewish communists, and the date 4 Av 5701; the Encyclopaedia Judaica about 900 men;[12] the USHMM encyclopedia states that a Gestapo detachment and the SD from Tilsit, together with Lithuanian police, shot about 800 Jewish men and 63 Lithuanian communists, and that the 4th company of the German 11th Reserve Police Battalion took part.[7, 9] According to E. Oshry (as cited by A. Bubnys), Rabbi Abraham Pultinov and members of the Judenrat were among the victims.[6]

24 September 1941 (3 Tishrei 5702). The women, the children and the remaining men in the ghetto were murdered (J. Rosin, Yad Vashem, the USHMM encyclopedia; A. Bubnys with reference to E. Oshry).[6–9] The USHMM encyclopedia, citing material of the Soviet Extraordinary State Commission, gives about 1,300 victims and states that “uniformed Germans and the Lithuanian police” shot.[7] Testimony quoted by Yad Vashem states that on the day before, policemen and Lithuanian “partisans” surrounded the barracks; one witness heard of Lithuanians throwing small children into the air and shooting them (hearsay).[8] The Yad Vashem community page states, without naming a source, that both killings (28 July and 24 September) were carried out by “the Einsatzkommando Tilsit, commanded by Hans-Joachim Boehme, aided by Lithuanian nationalists” (unverified); the regional introduction of the USHMM encyclopedia dates the liquidation of the Vilkaviškis ghetto to early September 1941 and attributes it to Einsatzkommando 3, “assisted by Lithuanian policemen”.[7, 8] This killing is not recorded in the Jäger report and is not described in the Atlas; A. Bubnys presumes that it was carried out by the Tilsit Gestapo squad (the author’s inference).[2, 6, 10]

15 November 1941. According to the Jäger report, 115 Jews (36 men, 48 women and 31 children) were murdered.[10] According to the Atlas and A. Bubnys, the Vilkaviškis policemen themselves shot them; the USHMM encyclopedia attributes the shooting to a unit of Einsatzkommando 3 and states that the victims were probably Jews brought in from neighbouring villages.[2, 6, 7] According to A. Bubnys and the USHMM encyclopedia, the property of the victims was then sold to the local population.[6, 7]

25 November 1941. The Vilkaviškis police precinct informed the Pagrandai elder that the Jews of Vilkaviškis County had been settled in the appropriate district of the town of Vilkaviškis, from which they had no right to leave; that Christians were forbidden to house, support or have any relations with Jews; and that Jews seen outside the district were to be handed over at once to the precinct police (quoted by S. Buchaveckas; the text of the same document published in a 2017 LRT radio programme says that such Jews „turi būti sulaikyti ir perduoti Vilkaviškio nuovados policijos viršininkui“, “are to be detained and handed over to the chief of the Vilkaviškis precinct police”).[11]

Early 1942. The Dortmund Regional Court found that the head of the Lithuanian Security Police reported to Krumbach that 12 Jews, arrested by Tietz or at his instigation, were still in Lithuanian police custody; K. Jäger demanded that they be shot, by Lithuanians if Krumbach would not; H.-J. Böhme ordered that Jäger's order be passed on to the Lithuanians and that a German observer be sent; Krumbach released two baptised women, and the remaining 10 Jews, among them a woman and two children, were shot with the observer Schmidtke watching.[4, 5] The Atlas states that „lietuvių policija sulaikė 12 žydų" ("the Lithuanian police detained 12 Jews") and that the execution was carried out by Lithuanian policemen led by Germans.[2]

Soviet prisoners of war. In a search-engine excerpt of the 2017 list of register acts, object 11331 is called „Vilkaviškio civilių gyventojų ir sovietinių karo belaisvių žudynių ir užkasimo vieta" (killing and burial site of civilian inhabitants and Soviet prisoners of war of Vilkaviškis – Jews not named), while a search-engine excerpt of a register document titled "Aktas", dated 4 November 2013 by the search engine, reads „Vilkaviškio žydų, lietuvių ir kitų tautybių žmonių masinių žudynių ir užkasimo vieta" (the register was not accessible, C8); the inscription quoted by the Atlas also refers to prisoners of war; no date, number or perpetrators of a killing of prisoners of war at this site were found in the sources examined (Annex C, C8, C13).[2]

Survivors, the post-war period and commemoration

Among the few survivors were the Faktorovsky sisters and Juozas Demontas, hidden by local people, and Ranana Malchanovna-Kleinštein and Judith Sperling, helped by the Strimaitis, Maladauskas and Jurevičienė families.[6, 7, 9] J. Rosin writes that after the war the survivors found the mass graves neglected, and only after many requests did the Soviet authorities agree to fence them.[9] According to the Atlas, the monument at the killing site on Vienybės Street bears, in Lithuanian and Yiddish, the inscription „Čia šioje vietoje nacistiniai budeliai ir jų talkininkai 1941 m. birželio–liepos mėnesiais nužudė apie 7000 žmonių – žydų, lietuvių bei įvairių tautybių karo belaisvių" ("Here at this place the Nazi executioners and their collaborators murdered in June–July 1941 about 7,000 people – Jews, Lithuanians and prisoners of war of various nationalities").[2] A memorial to the community stands in the Holon cemetery in Israel.[9]

Conflicts between sources and dependency

(1) Date of the arrest: 27 June (the USHMM encyclopedia), 30 June (the Atlas; the English version of A. Bubnys's study gives "30 April", probably a translation error; the Lithuanian version has not been seen, C4), the beginning of July (J. Rosin). Those who arrested: local white-armbanders (the Atlas, A. Bubnys), the Eydtkau GPK on Böhme's instruction (the Ulm court), Lithuanian policemen on orders from the Tilsit Gestapo (J. Rosin), the occupying authorities (the USHMM encyclopedia).[2, 3, 6, 7, 9] (2) The July shooting: "between 16 July and the end of July", at least 120 men, on the barracks grounds (the Ulm court); „In der zweiten Julihälfte 1941", at least 120 Jews, at the old shooting range on the edge of the town (the Dortmund court, 1963); p. 773 of the 1961 Dortmund judgment – „In der zweiten Junihälfte" (the text of footnote 225 attached to these words has not been seen, C6); 28 July, 500–600, 500–700, 780, about 800, about 900 (the Atlas, A. Bubnys, other sources cited by A. Bubnys, J. Rosin and the USHMM encyclopedia, the Encyclopaedia Judaica); "more than a thousand men" in a victim's letter quoted in the 2017 LRT programme (testimony); the USHMM encyclopedia treats these as two killings.[2–7, 9, 11, 12] (3) The shooters of 15 November: the Vilkaviškis policemen (the Atlas, A. Bubnys) or a unit of Einsatzkommando 3 (the USHMM encyclopedia).[2, 6, 7] (4) Totals: about 3,000 (VLE), 600–700 (the Atlas, number-of-victims

field), 3,056 for June–September (Soviet data cited by J. Rosin and Yad Vashem), about 7,000 people of several nationalities (the inscription quoted by the Atlas).[1, 2, 8, 9] (5) Dependency: the Atlas narrative coincides with A. Bubnys's study, which rests on 1944 interrogation records; the Atlas and the USHMM encyclopedia use the Dortmund judgments for early 1942; the Dortmund findings rest largely on the statements of the accused Krumbach. (6) On p. 785 of the 1961 Dortmund judgment the early-1942 episode is at one point associated with the name of Tauragė, while pp. 775 and 786 and the 1963 judgment place it in Vilkaviškis (Annex C, C6).[4, 5] (7) The Jewish population in 1923 – 3,206 (VLE, the Encyclopaedia Judaica) and 3,166 (A. Bubnys); the 1924 council election – 12 of 24 (J. Rosin) and a Jewish majority with M. Kleinšteinas as head of the council (A. Bubnys).[1, 6, 9, 12] (8) Those who arrested the Jews shot in early 1942: Tietz or at his instigation (the Dortmund court), the Lithuanian police (the Atlas), the Lithuanian auxiliary police (the USHMM encyclopedia).[2, 5, 7] (9) The text of the letter of 25 November 1941: the version quoted by S. Buchaveckas („tuojau turi būti perduoti Vilkaviškio nuovados policijai") and the version published in the 2017 LRT programme („turi būti sulaikyti ir perduoti Vilkaviškio nuovados policijos viršininkui") differ (C7).[11]

ANNEX B

Table 1. Item decision matrix

For each item please enter the decision, reasons, sources and the target publication date.

Item 1	
Current text and location	Centre object page “Holokausto vieta Vilkaviškio mieste” and the route “Vilkaviškio rajono holokausto atminimo vietos” (Vilkaviškis part)
Defect / question	The Atlas sentences on the arrests by local white-armbanders and on the early-1942 execution by Lithuanian policemen led by Germans are omitted; the Ulm court’s finding on the participation of the Lithuanian police in the shooting is not mentioned (shooters of 15 November – item 1b).
Requested wording / action (Lithuanian)	Įrašyti 4 dalies (i)–(iii) sakinius; nurodyti datą ir nuorodas (ir kitų kalbų versijų).
English control	Insert the sentences (i)–(iii) of part 4; state the date and the URLs (including other language versions).
Sources	Footnotes 2–6, 17, 18
Receiving authority	Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 1b	
Current text and location	Same text (September killing not mentioned; shooters of 15 November not named)
Defect / question	The killing of the women and children on 24 September 1941 is not mentioned; the shooters of 15 November named by the Atlas are not named.
Requested wording / action (Lithuanian)	Įrašyti 1b punkto (a) ir (b) sakinius (sprendžiama atskirai) arba motyvuoti.
English control	Insert the sentences of item 1b(a) and (b) (decided separately) or give reasons.
Sources	Footnotes 2, 6–10; C2
Receiving authority	Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 1c	
Current text and location	Route “Iš Vilkaviškio žydų gyvenimo”: „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“
Defect / question	The sentence names no perpetrator.
Requested wording / action (Lithuanian)	Papildyti 1c punkto tekstu arba motyvuoti.
English control	Supplement with the text of item 1c or give reasons.
Sources	Footnotes 2–5, 10, 19
Receiving authority	Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 1d	
Current text and location	History of the district on the municipality’s website (not seen; on a private site – the killing is not mentioned)
Defect / question	The murder of the Jews of Vilkaviškis and its perpetrators may not be mentioned.
Requested wording / action (Lithuanian)	Sąlyginai įrašyti 1d punkto sakinį arba pateikti tekstą, jei jau įvardyta.
English control	Conditionally insert the sentence of item 1d, or provide the text if already named.
Sources	Footnotes 2–5, 20, 21; C14
Receiving authority	Vilkaviškis District Municipality Administration
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 3(a)	
Current text and location	—
Defect / question	Other-language versions and printed texts not seen.
Requested wording / action (Lithuanian)	Pateikti tekstus.
English control	Provide the texts.
Sources	Footnotes 17–19
Receiving authority	Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 3(b)	
Current text and location	—
Defect / question	It is not known who prepared the route, from which text, and why the sentences were omitted.
Requested wording / action (Lithuanian)	Pateikti turimus duomenis ir dokumentus; priežasčių paaiškinimas – savanoriškas.
English control	Provide the data and documents held; explanation of reasons – voluntary.
Sources	Footnotes 2, 17, 18
Receiving authority	Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 3(c)	
Current text and location	—
Defect / question	The source of the statement on the ghetto in the seminary is not stated.
Requested wording / action (Lithuanian)	Pateikti turimą dokumentą ar leidinį.
English control	Provide the document or publication held.
Sources	Footnotes 2, 7, 19
Receiving authority	Vilkaviškis Tourism and Business Information Centre
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Item 3(d)	
Current text and location	—
Defect / question	The municipality’s website texts not seen.
Requested wording / action (Lithuanian)	Pateikti tekstus ir pakeitimo datą.
English control	Provide the texts and the date of change.
Sources	C14
Receiving authority	Vilkaviškis District Municipality Administration
Decision (accepted / accepted in part / not accepted)	
Reasons, sources and target publication date	

Table 2. Formations, acts and sources

Formation	Act (source’s words)	Event and date	Sources and their nature	Contrary or limiting data

Local white-armbanders	“local white-armbanders began arresting communists, Komsomol members and Jews”; the seminary building “guarded by the local white-bands and the police”	Arrest of the Jewish men and confinement in the seminary building, end of June 1941 (the Atlas: 30 June), Vilkaviškis	Holocaust Atlas of Lithuania (published text of a state museum) – footnote 2; A. Bubnys (resting on 1944 interrogation records) – footnote 6	J. Rosin: the men were led to the seminary by “Lithuanian policemen” on orders of the Tilsit Gestapo; the USHMM encyclopedia: confined by “the occupying authorities”; date of arrest – 27 June, 30 June or the beginning of July; Ulm Regional Court: the Jews were arrested by the German Eydtkau GPK on Böhme’s instruction (“liess … die Juden durch das GPK Eydtkau festnehmen”) – footnote 3
Lithuanian police, Lithuanian policemen	“unter Mitwirkung der litauischen Polizei” (with the participation of the Lithuanian police); “Lithuanian policemen led the arrested in groups to the ditch on the training ground […] guarded the barracks and the shooting site”	The July 1941 killing of the Jewish men (courts: at least 120 men between 16 July and the end of July; the Atlas and A. Bubnys: 28 July); whether this is one event is not established	Judgment of the Ulm Regional Court of 1958 (judicial findings) – footnote 3; the Atlas – footnote 2; A. Bubnys – footnote 6	The court does not state the form of the Lithuanian police’s participation; the shooters were German Stapo and SD men and, according to the Ulm court, members of the Eydtkau GPK; Dortmund court: the German officials Tietz and Krumbach led groups of victims to the site; the USHMM encyclopedia: “together with Lithuanian police, shot” – roles not separated
Lithuanian auxiliary policemen (ghetto guard)	“The ghetto guards were Lithuanian auxiliary policemen”	Ghetto in the barracks, mid-July to September 1941	USHMM encyclopedia (resting on testimony) – footnote 7	Single source, resting on testimony
Vilkaviškis policemen	“This time the Jews were shot by the Vilkaviškis policemen themselves.”	Shooting of 115 Jews (36 men, 48 women, 31 children), 15 November 1941	The Atlas – footnote 2; A. Bubnys (resting on a 1944 interrogation record and E. Oshry) – footnote 6; the figure – Jäger report, footnote 10	The USHMM encyclopedia attributes the shooting to “a unit of Einsatzkommando 3” – footnote 7; hence these data are given separately, attributed to their sources (item 1b of requests Nos. VLK-001 and VLK-002, item 1d of request No. VLK-004)
Vilkaviškis police precinct	“The Jews of Vilkaviškis County have been settled in the appropriate district of Vilkaviškis town, from which they have no right to leave […] All Jews seen outside the boundaries of the district assigned to them must at once be handed over to the Vilkaviškis precinct police”	Letter of 25 November 1941 to the Pagrandai elder (seniūnas)	Document quoted by S. Buchaveckas (LCVA, f. R-646, ap. 1, b. 1, l. 6) – footnote 11; original not seen	The signatory is not named (according to S. Buchaveckas, the precinct’s vachmistras, acting temporarily); the text published in the 2017 LRT programme reads “turi būti sulaikyti ir perduoti Vilkaviškio nuovados policijos viršininkui” (C7)
Head of the Lithuanian Security	“der Leiter der litauischen Sicherheitspolizei” reported 12 Jews “in litauischem	Early 1942, Vilkaviškis; 10 Jews shot, among	Judgments of the Dortmund Regional Court of	No persons are named; those who arrested – Tietz or at his instigation (the Dortmund

Police; the Lithuanian police (“die Litauer”)	Polizeigewahrsam”; Jäger’s order passed “an die Litauer”; “The execution was carried out by Lithuanian policemen led by Germans”	them a woman and two children; two baptised women released	1961 and 1963 (judicial findings resting on the accused’s statements) – footnotes 4, 5; the Atlas – footnote 2; the USHMM encyclopedia – footnote 7	court), “the Lithuanian police detained 12 Jews” (the Atlas); on p. 785 of the 1961 Dortmund judgment the same episode is at one point associated with the name of Tauragė (C6)
German Tilsit Stapo (H.-J. Böhme), Tilsit SD (W. Hersmann), Eydtkau GPK (Tietz), firing squad (Wiechert)	“durch Angehörige der Stapo und des SD Tilsit und des GPK Eydtkau”; Tietz “had prepared this execution”; “Die erste Gruppe führte der Kriminalobersekretär Tietz heran, die zweite und eine spätere Gruppe der Angeklagte Krumbach”; the Eydtkau GPK arrested the Jews on Böhme’s instruction; a 20-man squad “unter Führung von Wiechert”	The arrest and shooting of the Jewish men, July 1941; F. W. Stahlecker’s order of 22 June 1941 concerning the 25-km border strip	Ulm and Dortmund judgments – footnotes 3–5; the Atlas – footnote 2	Böhme and Hersmann were convicted of aiding and abetting the murder of 120 people in Vilkaviškis; Wiechert was not an accused in this case
K. Jäger, A. Krumbach, Schmidtke (German officials)	Jäger “demanded their immediate shooting”; Krumbach through Schmidtke gave the Lithuanians the order; Schmidtke observed the shooting	Early 1942, Vilkaviškis	Dortmund judgments – footnotes 4, 5	Krumbach was found guilty of this episode with final effect; Schmidtke died before the trial
Police battalion stationed in Vilkaviškis (affiliation not stated); 4th company of the German 11th Reserve Police Battalion	the Jews were “im Gewahrsam des in Wilkowischken stationierten Polizeibataillons”; the 4th company “also took part”	July 1941 shooting	Dortmund judgment – footnote 4; the USHMM encyclopedia (resting on A. Bubnys’s 1999 article) – footnote 7	It is not established whether the battalion mentioned by the court is the same German battalion; its acts during the shooting are not stated; the Ulm judgment (Pilviškiai section) relies on a former member of the German Police Battalion No. 11 (C9)

Table 3. Comparison of the wording with the sources

Current wording	What is not named	Formations and acts in the sources	Nature of the source	German role	Proposed words	Documents outstanding

Centras: „1941 m. birželio 30 d. suimtieji Vilkaviškio žydų vyrai buvo suvaryti […]“; „[…] jis įsakė nedelsiant juos sunaikinti. Tarp aukų buvo 2 vaikai, 1 moteris ir 7 vyrai.“; „Beveik visa žydų bendruomenė šiame mieste buvo iššudyta 1941 metų liepos – rugsėjo mėnesiais.“	Who arrested the Jewish men; who carried out the 1942 execution; who shot on 15 November; perpetrators in the sentence on the murder of the community	According to the Atlas, local white-armbanders began arresting the Jews; the Lithuanian police took part in the July shooting (the Ulm court); the 1942 execution was carried out by Lithuanian policemen	Published text of a state museum with which the Centre's text coincides; judicial findings	German Gestapo men and soldiers shot on 28 July (kept); the Eydtkau GPK arrested the Jews and shot; K. Jäger's order, passed on through German officials	"A few days later local white-armbanders began arresting […]"; "The Ulm Regional Court found in 1958 that […] the Lithuanian police took part when […] at least 120 Jewish men [were shot] […]"; "The execution was carried out by Lithuanian policemen led by Germans."	C1–C7, C14

ANNEX C. MISSING-DATA INVENTORY

Each row carries one status: NOT FOUND (searched for and not located; where and when searched stated), NOT INSPECTED (known from other sources but not seen by the applicant; who reports it stated), NOT ACCESSIBLE (located but not obtained; the specific obstacle or pending reply stated). Where a request has been made but does not specifically ask for the document, the row is marked by the search result (NOT FOUND or NOT INSPECTED), not NOT ACCESSIBLE. That I did not find something does not mean that no such document exists.

No.	Data / document	Status	Why it matters	Likely custodian / request
C1	Interrogation record of S. Belkin, 16 November 1944, LYA, f. K-1, file 8929/3, pp. 211–213	NOT INSPECTED – cited by A. Bubnys (footnote 6)	Account of the arrest, guarding in the seminary and barracks and the July shooting	Lithuanian Special Archives (copies requested in request No. VLK-005)
C2	Interrogation records of J. Valaitis: 14 November 1944, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 194, p. 249; 10 November 1944, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 34299/3, l. 9 verso	NOT INSPECTED – cited by A. Bubnys (footnote 6) and by A. Bubnys's 2017 monograph	Possible source of A. Bubnys's statements that the Vilkaviškis policemen shot on 15 November 1941 and that the property was sold (his footnote 1 on p. 70 is a combined note with an incomplete locator, "file 249-250"); the record of 10 November 1944 is cited in A. Bubnys's 2017 monograph (footnote 706 by print order) for guard duty by men of the Vilkaviškis company in Kalvarija	Lithuanian Special Archives (copies requested in request No. VLK-005)
C3	E. Oshry, The Annihilation of Lithuanian Jewry, pp. 276–277	NOT INSPECTED – cited by A. Bubnys (footnote 6)	Date of 24 September; figure of 780 victims; the murder of Rabbi A. Pultinov and members of the Judenrat	Libraries (to be checked)

C4	Lithuanian version of A. Bubnys's study, and A. Bubnys, "Mažieji Lietuvos žydų getai ir laikinosios izoliavimo stovyklos 1941–1943 metais", Lietuvos istorijos metraštis 1999 (2000), pp. 151–180	NOT INSPECTED – cited by the Atlas (footnote 2) and the USHMM encyclopedia (footnote 7)	Lithuanian source of the Atlas text; participation of the German reserve police battalion	International Commission (www.komisija.lt); Lithuanian Institute of History; libraries
C5	Material of the Soviet Extraordinary State Commission, GARF, f. 7021, op. 94, d. 419 (pp. 29, 36–39, 53)	NOT INSPECTED – cited by the USHMM encyclopedia (footnote 7)	Shooters and number of victims of 24 September; number of victims of 28 July	State Archive of the Russian Federation (Moscow); copies may be in the Yad Vashem and USHMM archives (to be checked)
C6	Page of the section "Wilkowischken" of the 1958 Ulm judgment in Justiz und NS-Verbrechen, vol. XV; decision of the Federal Court of Justice No. 547b; footnotes 224–225 on p. 773 (attached to the date "In der zweiten Junihälfte") and the reference to Tauragė on p. 785 of the 1961 Dortmund judgment; the outcome of any appeal against the 1958 Ulm judgment and the judgment of the Ulm court of 3 November 1960 in the same case Ks 2/57	NOT INSPECTED – the printed vol. XV and decision No. 547b have not been seen; the text of the footnotes on p. 773 was not captured	Exact citation references and the final disposition of the judgments	University of Amsterdam (Justiz und NS-Verbrechen); libraries
C7	Letter of the Vilkaviškis police precinct of 25 November 1941 to the Pagrandai elder (seniūnas), LCVA, f. R-646, ap. 1, b. 1, l. 6	NOT INSPECTED – quoted by S. Buchaveckas (footnote 11)	Isolation of Jews enforced by the Lithuanian police after 15 November 1941; the signatory; two differing published versions of the text	Lithuanian Central State Archives (copy requested in request No. VLK-006)
C8	Data of Register of Cultural Property object 11331	NOT ACCESSIBLE – on 20 October 2026 the register website did not allow automated access; no register search was made	Name, description, inscriptions, number of victims and naming of the perpetrators of the object	Department of Cultural Heritage (requested in request No. VLK-003)
C9	LCVA, f. R-678, ap. 1, b. 1, l. 1 (town commandant, Standortkommandant)	NOT INSPECTED – cited by the USHMM encyclopedia (footnote 7)	Affiliation and subordination of the police units stationed in Vilkaviškis in 1941; the Ulm judgment (Pilviškiai section) relies on a former member of the German Police Battalion No. 11, and the USHMM encyclopedia states that the 4th company of that battalion was stationed in Vilkaviškis from mid-July; whether the battalion mentioned in	Lithuanian Central State Archives (copy requested in request No. VLK-006)

			the Dortmund judgment is this one is not established	
C10a	Names of the white-armband (insurgent) commander and of the county police chief	NOT INSPECTED – named in A. Bubnys's 2017 monograph ("there is information that the Vilkaviškis insurgents were led by former Lithuanian army Lt. A. Malskaitis", p. 148), in A. Bubnys's study (footnote 6; J. Paukštaitis, head of the county police, Kybartai events, autumn 1941) and by S. Buchaveckas (footnote 11; K. Bridžius, appointed county police chief after the killing of the Jews of Pilviškiai); no source links these persons to the killing of the Jews of Vilkaviškis town; the dates of office are not established	Documents of office and authority; command responsibility to be assessed separately	LCVA, LYA – requests Nos. VLK-005, VLK-006
C10	Names of the 1941 Vilkaviškis burgomaster, county chief, police precinct chief and the Lithuanians who shot	NOT FOUND – searched on 20 October 2026 in the Jäger report, the Ulm and Dortmund judgments, the Atlas, Yad Vashem, J. Rosin, A. Bubnys (English) and the USHMM entry, S. Buchaveckas's article, the excerpts of A. Bubnys's 2017 monograph, and by internet searches in Lithuanian, English, German and Russian	Naming of persons according to documented acts; command responsibility to be assessed separately	LCVA (1941 fonds of the county chief, the police and the municipality), LYA (C1, C2) – requests Nos. VLK-005, VLK-006
C11	Pinkas Hakehillot Lita (Yad Vashem, 1996), p. 233 (Hebrew); Yahadut Lita, vol. 4, pp. 273–274; A. Žilinskas, Dingusios tautos pėdsakais (2015)	NOT INSPECTED – cited by J. Rosin, the USHMM encyclopedia and local sources (footnotes 7, 9; Annex A)	History of the community; the events of 1941	Libraries; Vilna Gaon Museum of Jewish History
C12	Records of the sale or transfer of Jewish property after 15 November 1941	NOT FOUND – searched on 20 October 2026 in the same sources as C10; A. Bubnys and the USHMM encyclopedia mention the sale without a document reference	Chain of seizure, administration and sale of the property	LCVA (1941–1942 fonds of the county and town authorities) – request No. VLK-006
C13	Photographs of the inscriptions of the monument at the killing site (Vienybės St.) and the text of the Yiddish inscription	NOT FOUND – searched on 20 October 2026 in the Atlas, Wikimedia Commons, EHRI and the pages of J. Rosin and R. Salinger; no photograph from which the inscription can be read was found	Text of the inscription ("the Nazi executioners and their collaborators", about 7,000 people) and its relation to the victim figures	Vilkaviškis District Municipality, Department of Cultural Heritage (requested in request No. VLK-003)

C14	Texts on the history of the district and of the Jewish community on the website of Vilkaviškis District Municipality www.vilkaviskis.lt	NOT ACCESSIBLE – on 20 October 2026 the website did not allow automated access; the texts were not captured	Whether the municipality's text mentions the murder of the Jews of Vilkaviškis and its perpetrators	Vilkaviškis District Municipality Administration (requested in item 3(d))

To be signed with a qualified electronic signature.

VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJA

Biudžetinė įstaiga, S. Nėries g. 1, 70147 Vilkaviškis, tel. +370 342 60 062,
el. p. savivaldybe@vilkaviskis.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188774441

Grant Arthur Gochin
El. p.

2026-11-
Į 2026-10-21

Nr. (15) (7.6) SD-
Nr. GP-875

DĖL VILKAVIŠKIO TURIZMO IR VERSLO INFORMACIJOS CENTRO IR RAJONO SAVIVALDYBĖS TEKSTŲ APIE VILKAVIŠKIO ŽYDŲ ŽUDYNES: GRĄŽINTI PRALEISTUS LIETUVIŲ VYKDYTOJUS

Atsakydami į Jūsų 2026 m. spalio 21 d. raštą „Dėl Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centro ir rajono savivaldybės tekstų apie Vilkaviškio žydų žudynes: grąžinti praleistus lietuvių vykdytojus“ pateikiame straipsnį apie Vilkaviškio rajono istoriją.

Šis atsakymas per vieną mėnesį nuo gavimo dienos gali būti skundžiamas Lietuvos administracinių ginčų komisijos Kauno apygardos skyriui (adresu: A. Juozapavičiaus pr. 57, 45262 Kaunas) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka arba Regionų administracinio teismo Kauno rūmams (adresu: A. Mickevičiaus g. 8A, Kaunas) Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

PRIDEDAMA. Straipsnis „Vilkaviškio rajono istorija. Vilkaviškis – vienas senesnių Sūduvos miestų“, 6 lapai, pdf formatu (2026-10-26).

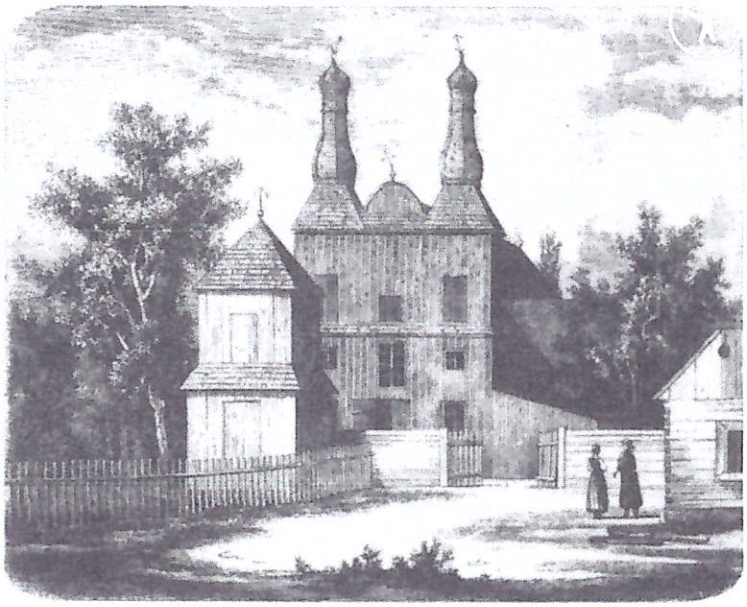
Administracijos direktorius Vitas Gavėnas

Eglė Kukienė, tel. (0 342) 60202, el. p. egle.kukiene@vilkaviskis.lt

savivaldybe@vilkaviskis.lt +370 342 60 062 S. Nėries g. 1, 70147 Vilkaviškis

Vilkaviškis – vienas senesnių Sūduvos miestų

J. Totoraičio, parašiusio Sūduvos Suvalkijos istoriją, nuomone, Vilkaviškis atsirado kaip Prienų girios kaimelis XVI a. pradžioje prie Kauno–Prūsijos kelio. Kaip yra rašęs kalbininkas Aleksandras Vanagas, „miesto vardas yra priesagos *-iškis* vedinys iš upės, prie kurios įsikūręs miestas, vardo Vilkauja. Pirmesnė miesto vardo lytis buvo „Vilkaujiškis“, vėliau virtusi patogesniu ištarti variantu „Vilkaviškis“.

Pirmoji medinė Vilkaviškio bažnyčia

Seniausią datą, kada pirmą kartą buvo paminėtas Vilkaviškio vardas, nurodo prieškario Vilkaviškio burmistras A. Sajeta. Knygoje „Vilkaviškio savivaldybė 1918–1938 m.“ minima, kad XVI a. viduryje (apie 1561 m.), žymint Alvito (Paširvinčio) ribas, karalienė Bona Sforca buvo paminėjusi ir Vilkaviškį. Tačiau dažniausia įvairioje literatūroje minima data yra 1620 m., kada Prienų seniūnas Steponas Pacas jame pastatė pirmąją bažnyčią. 1623 m. balandžio 20 d. Zigmanto III Vazos konfirmacinėje privilegijoje sakoma, kad Vilkaviškio bažnyčią pastatė LDK raštininkas, Prienų ir Birštono valdytojas, Birštono girios administratorius Steponas Pacas su žmona Ona Rudaminaite netoli Prūsijos sienos, prie kaimelio, vardu Vilkaviškis, kad plistų katalikų tikėjimas, nes ten dar buvo laikomasi pagoniškų papročių. Bažnyčiai išlaikyti valdovas paskyrė Šelmų (Szelmy) kaimą su 10 valakų žemės, Mekšrinio ežerą, patvirtino bažnyčios ir klebonijos sklypus, taip pat kasmet po 6 grašius iš kiekvienos sodybos.

1633 m. birželio 18 d. Vladislovas IV leido Steponui Pacui perleisti Vilkaviškio seniūniją sūnui Kristupui (nors tada buvo 12 metų). 1655 m. spalio 13 d. Vilkaviškio girininkiją iš Magnuso de la Gardie gavo amžinai Jonas Mieženskis (Mierzenski). 1660 m. Vilkaviškiui buvo suteiktos miesto teisės. Vilkaviškio administratoriumi tapo Steponas Pranciškus Medekša.

Labai sena ir didelė buvo Vilkaviškio žydų bendruomenė. Prienų seniūno S. Paco žmonos Onai Rudaminaitės padedami 1623 m. Vilkaviškyje žydai pasistatė medinius maldos namus – sinagogą. Tarpukario laikotarpiu Vilkaviškyje buvo dar kelios mažesnės sinagogos. 1679 m. balandžio 7 d. Jonas III Sobieskis žydams išdavė privilegiją, kuria leidžiama kurti laisvą miestą ir jame plėsti prekybą (miesto kūrimo privilegijos data nenurodoma, matyt, 1660 metai), leido Vilkaviškio žydams naudotis tomis pačiomis laisvėmis kaip visoje LDK, t. y. savo namuose pardavinėti gėrimus, tiek brangesnes, tiek pigesnes prekes, turėti mokyklą ir 3 namus prie jos, už kuriuos neturės mokėti miestui ir valstybei mokesčių bei atlikinėti prievolių dvarui ar miestui. Mieste, kaip ir kituose miestuose, galėjo nevaržomi darbuotis žydų amatininkai: auksakaliai, siuvėjai, odadirbiai, skardininkai ir kiti. Miestiečiai jų negalėjo versti jungtis į cechus ar atlikinėti cechų prievoles. Žydai galėjo turėti savo kapines ir netrukdomi ten laidoti mirusiuosius pagal savo papročius. Taip pat ir už pirtį, pastatytą jų pasirinktoje ir nusipirktoje vietoje, žydai neturėjo mokėti jokių mokesčių, tačiau ji negalėjo veikti per didžiąsias katalikų šventes, pavyzdžiui, per pirmąsias Velykų ar Kalėdų dienas. Jie galėjo netrukdomi pasistatyti skerdyklą ir joje pardavinėti bet kokią mėsą. Tie, kurie laikė smukles, pagal kanclerio K. Paco nurodymą, turėjo mokėti gėralų mokestį: už alų po 1 kapą, už midų – tiek pat, už degtinę – po puskapį grašių.

Apie miesto dydį galima spręsti iš 1699 m. liepos mėn. universalo, kuriame nurodyta, kiek kuris miestas ar miestelis moka Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pašto reikalams. Paminėsime tik kai kuriuos artimesnius miestus ir miestelius: iš Prienų buvo numatyta gauti 60 auksinų, iš Virbalio – 65, iš Naumiesčio – 30, iš Vilkaviškio – 25 auksinus mokesčių. Taigi iš aplinkinių miestelių jis buvo pats mažiausias.

1730 m. balandžio 15 d. Augustas II suteikė teisę iki gyvos galvos valdyti Vilkaviškio seniūniją ir Vilkaviškio seniūno, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio ir kariuomenės generalinio regimentoriaus Mykolo Kaributo Višniaveckio žmonai Teklei Radvilaitei-Višniaveckai. 1732 m. Vilkaviškio seniūnijos inventoriuje nurodoma, kad tuo metu Vilkaviškio mieste buvo turgavietė ir šios gatvės: Dvaro (Zamkowa), Gudelių (Gudelska), Kauno (Kowienska), Naumiesčio (Wladyslawowska), Aukštoji (Wysoka), Varšuvos (Warszawska) ir Gardino (Grodzienska). Mieste buvo 25 krautuvėlės. Surašyti ir kaimų valstiečių mokesčiai, nurodytas dirbamos žemės plotas.

1738 m. Vilkaviškio seniūnija buvo valdoma Vilniaus vaivados, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono Mykolo Servanto Kaributo Višniaveckio, tačiau ją administravo Anastazijus Danovskis, iždo raštininkas. To meto seniūnijos inventoriuje nurodyta, kad Vilkaviškio mieste buvo 19 seniūnijai priklausančių kiemų. Paties magdeburginio miesto kiemų skaičius nenurodytas, tik sakoma, kad miestas už sklypus ir krautuvėles dvarui moka 290 auksinų 14 grašių, už dirbamą žemę – 400 auksinų, miesto gėrimų mokesčio nuoma ir malūnas duoda 1800 auksinų 10 grašių pajamų.

Vilkaviškio seniūnijos 1747 m. inventoriuje pažymėta, kad Vilkaviškio mieste buvo kvadratinė turgavietė (jos trijose kraštinėse buvo po 4 sklypus, ketvirtojoje – 3 sklypai), Gardino (9 gyventojai), Varšuvos (28), Žydų mokyklos (Szkolna, 19 gyventojų, žydų pirtis ir sinagoga), Kišeniškių (Kiszeniszka, 41 gyventojas), Aukštoji (20), Kauno su skersgatviais (30), Gudelių (26), Dvaro (16 gyventojų). Turgavietėje stovėjo 31 krautuvėlė. Buvo surašyti miesto tvarkymosi nuostatai. Taigi, palyginti su 1732 m., atsirado dvi naujos gatvės ir Kauno gatvės skersgatviai. Buvo 204 gyventojų sodybos.

Per Rusijos-Prūsijos karą, kai per Lietuvą nevaržoma žygiavo Rusijos kariuomenė, kaip ir kitos Lietuvos vietovės, nukentėjo ir Vilkaviškis bei apylinkės. 1757 m. nuostolių rejestre minima, kad maskoliai kalmukai padarė seniūnijai didelių nuostolių, buvo nusiaubtas ir Paežerių palivarkas.

1773 m. gruodžio 26 d. privilegija Stanislovas Augustas suteikė teisę Vilkaviškio seniūniją, valdomą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono Mykolo Oginskio, iki gyvos galvos valdyti ir jo žmonai (jeigu vyras mirtų) Aleksandrai Čartoriskaitei-Oginskienei.

1776 m. sausio 25 d. sudarytame Kauno pavieto padūmės mokesčių mokėtojų sąraše nurodyta, kad Vilkaviškio parapijoje yra 1 Oginskių valdomas Vilkaviškio dvaras, Vilkaviškio mieste – 39 žemdirbių kiemai

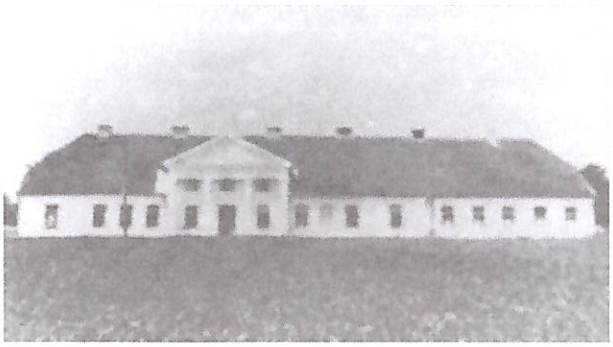
ir 96 kiemai, sklypuose ir Vilkaviškio klebono Lachovskio jurisdikcijoje buvo 5 sklypininkų kiemai daržuose ir špitolė (taigi mieste buvo daugiau kaip 140 kiemų). Iš viso parapijoje buvo 809 valstiečių, 4 dvarų ir 7 bajorų kiemai.

Vilkaviškis XVIII a. pabaigoje kelis kartus degė. Žinomi 1781 m. rugsėjo bei 1782 m. birželio ir spalio mėnesių gaisrai, per kuriuos sudegė 40 žydų namų (liko nesudegę 106 gyvenamieji namai) ir 7 krikščionių namai, taip pat dvaro smuklė, žydų spirito varyklos, prekių sandėliai, namų turtas. 1782 m. spalio 31 d., nustatant gaisro nuostolius, buvo konstatuota, kad sudegusių pastatų vertė 39 920 auksinų, turto vertė – 58 050 auksinų.

1790 m. duomenimis, mieste buvo 5 smuklės, 44 žemdirbių ir 231 daržininkų bei trobelninkų kiemas. Taigi iš viso mieste buvo 280 kiemų, be bažnyčios, sinagogos ir kitų visuomeninės paskirties pastatų, už kuriuos mokesčiai nebuvo renkami. 1791 m. gruodžio 9 d. privilegija Stanislovas Augustas atnaujino miesto teises, patvirtino herbą, leido turėti miesto plytinę.

1794 m. ties Vilkaviškiu generolas Chlevinskis kovėsi su Prūsijos kariuomene, tačiau nesėkmingai. 1795 m. Vilkaviškis buvo prijungtas prie Prūsijos. 1800 m. buvo 314 gyvenamųjų namų, 1804 gyventojai (daugiausia žydai). Miestą, buvusį prie prekybinio kelio į Karaliaučių, pradėta tvarkyti, grįsti gatves, statyti naujus namus. Jame stovėjo prūsų husarų eskadronas su 219 žmonių.

Po 1795 m. Lietuvos ir Lenkijos valstybės trečiojo padalijimo dalis Lucko, Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų pateko Prūsijos valdžion. 1800 m. statistikos duomenyse randame, kad „Vilkaviškis – katalikiškas miestas, turi 7 gatves, 305 kiemus (įskaitant ir 1 bažnyčią). Pievų ir dirvų – 56 valakai 5 margai. Buvo 1 vėjinis malūnas, 28 smuklės, 23 spirito varyklos, 35 degtinės gamyklos, 65 šuliniai. Gyveno 2077 žmonės (t. y. 550 šeimininkų, 478 šeimininkės; samdomi: 6 bernai, 25 piemenys, 27 mergos, 18 padienių samdinių); iš bendro gyventojų skaičiaus buvo 1236 žydai, 3 dvasininkai, 10 prekybininkų, 149 amatininkai, 3 magistrato tarnautojai, 3 policininkai, 1 miestietis atvykėlis. Pastatai: 12 namų, dengtų čerpėmis („degpadėmis“), 294 – gontais, buvo 40 kluonų, 18 sklypelių neapgyventi. Miestas mokėjo 425 talerius 30 gražių mokesčių. Iš prekybininkų paminėti šie: 4 prekiavo šilkais, 4 audeklais, 2 vilnoniais audiniais. Amatininkai: 1 vaistininkas, 1 barzdaskutys, 10 kepėjų, 2 statindariai, 20 aludarių, 3 knygrišiai, 2 vindininkai, 11 skerdžių, 9 stiklintojai, 2 auksakaliai, 4 kalviai, 2 skardininkai, 10 kušnierių (vilnuotų kailių siuvėjai ir pardavėjai), 4 kailiai, 1 mūrininkas su mokiniu ir pamestriu, 1 malūnininkas, 1 pasamonininkas (sijonų pažemių reguliuotojas), 1 vamzdžių gręžėjas, 1 balnius, 2 šaltkalviai su pameistriais, 30 siuvėjų su dviem pameistriais, 3 staliai, 1 dailidė (triobų statytojas), 1 milius".

Vilkaviškio dvaro rūmai, kur buvo apsistojęs Napoleonas

1806 metais Napoleonui Bonapartui nugalėjus Prūsiją, vokiečiai iš Užnemunės pasitraukė. Įsigaliojo Napoleono konstitucija. 1812 m. birželio 22 d. Vilkaviškyje apsilankė Napoleonas Bonapartas.

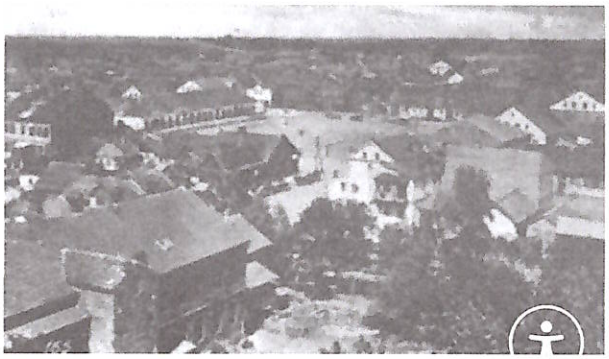
1815 m. Vienos kongrese Varšuvos kunigaikštystė buvo perduota valdyti Rusijos imperijai. 1816 m. sudaryta Augustavo vaivadija, kuriai priklausė Vilkaviškis.

1816 m. burmistras Jeziorkovskis parengė miesto planą. 1817 m. parengtas kapinių planas. 1820 m. kovo 20 d. Baltramiejus Kulvietis (Kulwiec) parengė Vilkaviškio miesto reguliavimo planą (3 egzempliorius), kuris buvo patvirtintas 1824 m. spalio 6 d. 1822 m. T. Rudzinskas parengė medinių tiltų projektą. 1830 m. Kazimieras Vansovičius parengė miesto pietinės dalies (nuo turgavietės) suplanavimo projektą, mūrinio bravoro projektą. 1839 m. L. Randau parengė centro scheminį planelį. 1827 m. Vilkaviškyje buvo 293 namai, 2889 gyventojai.

1842 m. Vilkaviškyje priskaičiuojama 344 kiemai, 1845 m. – 383 kiemai. 1851 m. statistikos duomenimis, Vilkaviškyje buvo 2 mūriniai valdiški namai, 48 mūriniai ir 308 mediniai privatūs namai, 6 miestui priklausę namai, gyveno 5505 gyventojai (2969 vyrai ir 2536 moterys), iš jų: 4315 žydų, 23 vokiečiai, 1 rusas. 1858 m. padaugėjo tik 2 namais, gyventojų skaičius beveik tas pats – 5503 gyventojai, iš jų – 4659 žydai.

Didėjant gyventojų skaičiui, Vilkaviškyje buvo pastatyta nemažai naujos paskirties pastatų. Nuo 1881 m. pradėta rūpintis telegrafo stoties įrengimu, 1895 m. buvo leista atidaryti vaistų sandėlį-vaistinę, muilo virimo fabrikėlį. 1904 m. pastatyta gyvulių skerdykla. Vilkaviškyje, kaip apskrities centre, buvo centrinės žinybinės įstaigos: apskrities viršininkas ir apskrities valdyba, taikos teismas su hipoteka. Čia stovėjo carinės Rusijos kariuomenės daliniai. Apie 1910 m. iškilo dideli raudonų plytų mūriniai pastatai, skirti spirito gamybai ir administracijai. Buvo pastatytos kelios aliejaus spaudyklos.

Pirmojo pasaulinio karo metais Vilkaviškis buvo vokiečių okupuotas du kartus. Antroji okupacija, prasidėjusi 1915 m. vasario mėnesį, užtruko daugiau kaip trejus metus. Jos pradžioje daug 18 metų ir vyresnių vyrų buvo išvežti į Vokietijos civilinių belaisvių stovyklas. Vokiečiai atiminėjo iš žmonių brangesnius daiktus, prasidėjo įvairios rekvizicijos ir kontribucijos. Prieš karą veikusios įmonės buvo uždarytos, įvedus leidimų sistemą, buvo varžoma prekyba, įvesta komendanto valanda.

Vilkaviškio panorama 1916 m., namai aplink turgavietę (dabar J. Basanavičiaus aikštė)

1918 m. pabaigoje, susilpnėjus vokiečių okupacinei valdžiai, buvo leista organizuoti savo administracinę valdžią. Lapkričio 23 d. į pirmąjį Laikinąjį miesto komiteto posėdį susirinko 12 išrinktų komiteto narių. Iki metų pabaigos buvo sušaukta apie 20 posėdžių, kuriuose buvo svarstoma daug svarbių miestui klausimų. Buvo suorganizuota milicija, iš vokiečių okupacinės valdžios nupirkta elektros stotis, perimta gyvulių skerdykla, prekyvietė, ugniagesių garažas, išpirkta vaisių džiovykla. Vilkaviškio ir Kisiniškių dvarų žemė buvo išdalyta gyventojams. Prasidėjo naujų namų statyba. 1929 m. buvo įvestas privalomas pradinis mokslas. 1935 m. pastatyta pirmoji pradinė mokykla, o 1938 m. – ir antroji šešių komplektų mokykla. 1926 metais buvo įsteigta Vilkaviškio vyskupija, kurios centras buvo Vilkaviškyje. Pirmasis vyskupas – Antanas Karosas. 1930 m. pagal architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio projektą baigta statyti kunigų seminarija, kuri veikė iki 1944 m., kai Raudonoji armija užėmė Lietuvą.

1931 m. gegužės 2 d. naujuoju Vietos savivaldos įstatymu Vilkaviškiui buvo suteiktos pirmaeilio miesto teisės. Savivaldybė rūpinosi miesto gatvėmis, namais, pramone ir prekyba. Buvo tvarkomos gatvės ir šaligatviai, namų išorė. 1933 m. pastatytas gelžbetoninis tiltas per Šeimenos upelį, kainavęs apie 90 tūkstančių litų. Jau pirmaisiais nepriklausomybės metais brolių Apriaskų firma aprūpindavo importinėmis prekėmis beveik visą Suvalkiją. Per Vilkaviškio prekybininkų rankas kurį laiką ėjo visas cukraus ir silkių importas. Stiprus buvo „Žiedo“ kooperatyvas, pradėjo veikti papirosų ir tabako fabrikas „Bravol“. Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje Vilkaviškyje veikė metalo dirbinių, indų, stiklo dirbinių, aliejaus, gazuoto vandens, batų, saldainių fabrikai, muilo viryklos, šerių perdirbimo įmonė. Mieste buvo du viešbučiai, veikė keletas spaustuvių.

1940 m. birželio 15 d. Lietuvą okupavę rusai Vilkaviškyje nacionalizavo privačias ligonines, fabrikėlius, dirbtuves, knygynus ir kitas įmones. Vilkaviškis, kaip pasienio miestas, buvo prikimštas rusų kariuomenės. 1941 m. birželio 13–15 d. gyvuliniuose vagonuose iš Vilkaviškio apskrities į Sibirą buvo išvežti 569 žmonės.

1941 m. birželio 22 d. 7 valandą ryte vokiečių kariuomenės lėktuvai bombardavo miestą. Apie 11 val. mieste pasirodė pirmieji vokiečių kariai. Jie užėmė įstaigas, į nelaisvę paėmė visus uniformuotus tarnautojus. 1944 m., traukiantis vokiečiams, Vilkaviškyje vyko aršūs mūšiai. Liepos 31 d. į miestą ėmė veržtis tarybiniai

Gedimino gatvė 1925 m.

tankai. Miestas keletą kartų ėjo iš rankų į rankas, kol rugpjūčio 2 d. į Vilkaviškį įžengė 3-ojo Baltarusijos fronto kariuomenė.

Miesto sodo kampelis ir kunigų seminarija 1940 m.

Karas kraupiai nusiaubė Vilkaviškį. Mieste tvyrojo ištisi griuvėsiai. Iki karo mieste buvo 800 namų, o 1944 metais liko tik 48 nenukentėję pastatai. Per pokario trėmimus iš apskrities (vėliau rajono) į tremtį 1948 m. buvo išvežti 1205 gyventojai, 1949 m. – 613, 1951 m. – 463 gyventojai.

Vilkaviškio žydų bendruomenė

Teigiama, kad žydai Vilkaviškio teritorijoje įsikūrė XVI amžiuje, kuomet karalienė Bona Sforza XVI a. skyrė miško ir čia gyvenusiems žydams sinagogai pasistatyti.[1] Žydams įsikurti naujoje vietovėje buvo būtina privilegija, todėl oficialus žydų bendruomenės paminėjimas istoriniuose šaltiniuose aptinkamas tik XVII a. vid. – čia apsigyvenę žydai vadovavosi 1645 ir 1648 m. LDK didikų[2] patvirtinta privilegija, tačiau Vilkaviškio žydai 1679 metais išsirūpino sau atskirą privilegiją, leidžiančią laisvai kurtis Vilkaviškio mieste ir išpažinti savo tikėjimą.

XIX amžiuje pastebimas ženklus žydų bendruomenės pagausėjimas ir suklestėjimas. Tuo tarpu prieš pat Holokaustą 1939 m. mieste ir apylinkėse gyveno 3 609 žydai, tai sudarė net 45 % visos populiacijos.

Didžioji dalis žydų užsiėmė prekyba ir amatais, nedidelė dalis vertėsi žemdirbyste ir sodininkyste. Vilkaviškyje veikė nemaža šepečių gamybos industrija, o šioje srityje dirbo daug žydų darbininkų. Pastarieji netgi turėjo įsteigę savo sąjungą – žydų „Šepečių gamintojų Bundą", o nuo 1898 metų leido slaptą periodinį leidinį pavadinimu „Veker".

1909 m. pradėti statyti žydų senelių globos namai, šiandien šiame pastate yra Vilkaviškio pirminės sveikatos pagalbos centras. Vilkaviškio žydų bendruomenė gyveno aktyvų socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą, veikė atskiros žydiškos švietimo įstaigos: pradinė hebrajiška mokykla, profesinė mokykla, speciali hebrajiška vidurinė mokykla, kurios pastate šiuo metu yra įsikūrusi Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija.

Miesto žydai save siejo su Lietuva ir laikė save lietuviais – nemažai žydų tarnavo Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje.

Įdomu tai, jog žydas Bendet Rabinovičius 1915–1918 m. buvo Vilkaviškio meru, o vėliau – mero pavaduotoju.

Prasidėjus Vokietijos ir Rusijos karui, 1941 m. birželio 22 dieną Vilkaviškį okupavo nacistinės Vokietijos valdžia. Didžioji dalis aplink centrą buvusių

Kariai žydai prieš Vilkaviškio sinagogą apie 1935-ius metus

žydų namų ir įspūdinga medinė sinagoga buvo sunaikinta. Po keleto dienų, birželio 28 d., prasidėjo žydų žudynės. Pirmiausia atskirti ir nužudyti 900 žydų kilmės vyrų. Suformuotame laikiname gete buvo suvaryti vaikai ir moterys. Likę gyvi žydai nužudyti praėjus vos vienai dienai po Roš ha-Šana šventės (žydų Naujųjų metų šventė) – 1941 m. rugsėjo 24 dieną – taip nutrūko šimtmečius čia gyvavusios žydų bendruomenės gyvenimas Vilkaviškyje. Iš keleto tūkstančių liko gyvi tik keli iš prieš karą gyvenusių žydų.

Visame pasaulyje išsibarstę Vilkaviškyje šaknų turintys žydai vis dar jaučia stiprų ryšį su miestu, domisi jo dabartimi, palaiko ryšį bei saugo prisiminimus apie vietą, kurioje yra jų šaknys, iš kur kilę tėvai, seneliai, protėviai.

Daugiau informacijos apie žydiškąjį Vilkaviškį rasite puslapyje: http://www.jewishvilkaviskis.org

Aistės Diržiūtės straipsnis (www.lrt.lt): Išnaikinta, bet nepamiršta Vilkaviškio žydų bendruomenė: nuo Hepburn baleto mokiusios balerinos iki Leonardo Coheno šaknų

Dėl Salomėjos Nėries gatvės pavadinimo

Algimanto Šumskio istorija

Savivaldybės taryba

- Taryba
  - Sudėtis ir kontaktai
  - Tarybos komitetai
  - Tarybos komisijos
  - Tarybos sprendimai
  - Tarybos reglamentas
  - Tarybos sprendimų projektai
  - Tarybos posėdžių protokolai
  - Tarybos narių darbo užmokestis
  - Tarybos narių nusišalinimas
  - Tarybos posėdžių transliacija
  - Kontrolės ir audito tarnyba
- Meras
- Vicemeras

DETALŪS METADUOMENYS	
Dokumento sudarytojas (-ai)	Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija
Dokumento pavadinimas (antraštė)	Dėl Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centro ir rajono savivaldybės tekstų apie vilkaviškio žydų žudynes: grąžinti praleistus lietuvių vykdytojus
Dokumento registracijos data ir numeris	2026-11-23 Nr. SD-2288
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	-
Dokumento adresatas (-ai)	Piliečiai
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Vitas Gavėnas Savivaldybės administracijos direktorius
Parašo sukūrimo data ir laikas	2026-11-23 11:08
Parašo formatas	Trumpalaikio galiojimo (XAdES-T)
Laiko žymoje nurodytas laikas	2026-11-23 11:08
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA ECC
Sertifikato galiojimo laikas	2024-06-11 08:34 - 2028-06-10 08:34
Parašo paskirtis	Registravimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Irma Čėsnienė Vyresnysis specialistas
Parašo sukūrimo data ir laikas	2026-11-23 15:41
Parašo formatas	Trumpalaikio galiojimo (XAdES-T)
Laiko žymoje nurodytas laikas	2026-11-23 15:41
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	SK ID Solutions EID-Q 2021E
Sertifikato galiojimo laikas	2024-11-18 12:11 - 2029-11-18 23:59
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	-
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	1
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	0
Pridedamo dokumento sudarytojas (-ai)	-
Pridedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	Straipsnis. Vilkaviškio rajono istorija..pdf
Pridedamo dokumento registracijos data ir numeris	-
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	Elpako v.20261109.12
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Tikrinant dokumentą nenustatyta jokių klaidų (2026-11-23)
Elektroninio dokumento nuorašo atspausdinimo data ir ją atspausdinęs darbuotojas	2026-11-23 nuorašą suformavo Irma Čėsnienė
Paieškos nuoroda	-
Papildomi metaduomenys	Nuorašą suformavo Dokumentų valdymo sistema „Deka Office“ (2026-11-23)